

НТЯ28-Г
4

Цилә сәндәләйк веңләйш прольэтарвлә,
иктәйш ушныда!

УСЭМ

ТҮЛЗЭШ ИК КÄНÄ ЛÄКШÝ ЖУРНАЛ

№

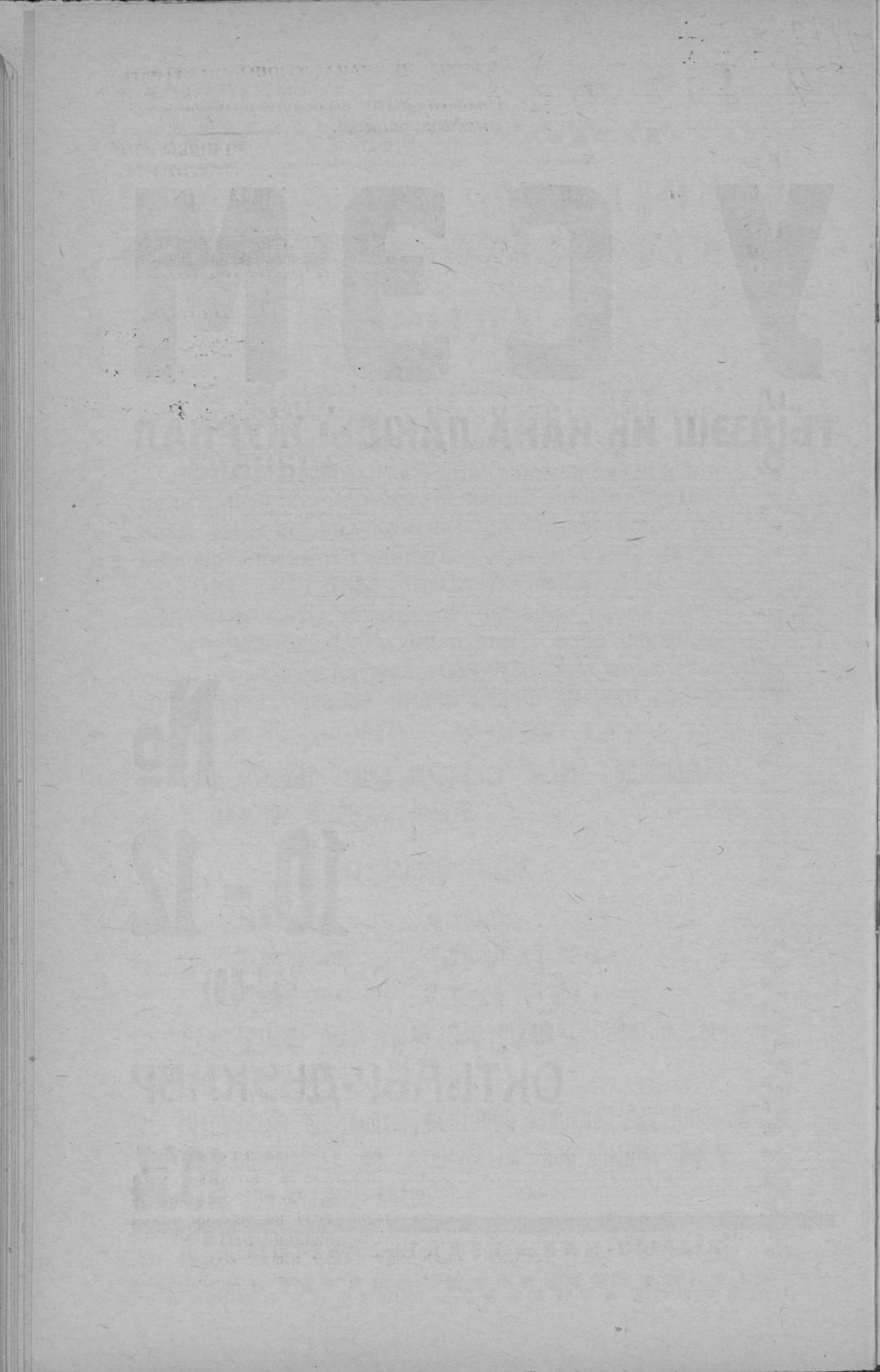
10 - 12

(57-59)

ОКТЯБР-ДЬЭКАБР

1934

НЫРЫН-МАРЫ ИЗДАТЬЭЛЬСТВЫ

Мар. Ж.

1-Ча

УСЭМ

ТҮЛЗЭШ ИК КАНА ЛÄКШЫ ПОЛИТИКИЙ,
ЭКОНОМИКИ ДА СЫНЛЫ ЛИТЬЭРАТУРАН
КЫРЫК-МАРЫ ЖУРНАЛ
ЛÄКТАШ ТЫНÄЛЫН ГЫНЬ, ВЫЦ ИШКЙ КЭН

№ 10-12 (57-59)

ОКТЫÄБР — ДЬЭКАБР

1934 и

С. Ширээв

Г.П.Б. в ЛНГР.

Ц. 1935 г.
Акт. № 12

Сола хозайстын 1934 ишүү итогшы дä 1935 иäш задачвлä

Кокши пäтьилэткйн кокши ижёй эртйш. Ти эртйш 1934 ин сола хо-зайстын пäшштбй Кырык-Мары ра-йон шуки сынгымашын биштйш.

Колхозынты 1933 ин 46,1% тру-йш хрэсэнх хо-зайстын ыллын, 1934 ин дъэкабр 31 кечэш 55% ылэш.

Үдйим вэр когон шукэмйн, 1931 ин цилажы 43566 гектар ыллын, 1934 ин 52839 гектар лин, 9273 гектар шукэмйн.

Механизацим дä агромэроприй-тывлам пыт пыртэн мимй сэмийн урожайность и йидэ күшкэш.

УРОЖАЙ КУШТМАШ (цент. шоттон):

	1931 и		1932 и		1933 и		1934 и	
	Колх.	Йэдьи-нол.	Колх.	Йэдьи-нол.	Колх.	Йэдьи-нол.	Колх.	Йэдьи-нол.
Үрж	9,0	9,0	11,9	10,8	14,9	13,3	14,4	12,0
Икиаш шаданы	8,0	8,0	4,1	3,2	8,5	8,5	12,5	10,0
Шель	7,5	7,0	5,4	5,4	9,6	8,5	11,7	9,6

Районнам шаданын бишташ мян-ман задачы ылэш. Ти задачна йа-жон биштэлт мий. 1931 ин икиаш шаданын 2998 гектарым үдйим ыллын, 1934 ин—5677 гектарым үдйим. Кок-иаш шаданын 1931 ин 31 гектарым үдйим ыллын гынъ, 1934 ин—1120 гектарым үдйим.

Сола хо-зайстынан механизаци и йидэ йажсемэш, шукэмэш. МТС-ын машинавлэгц паснаат колхозвлэштй кбэйт шуки машиня ылэш. Үдйим ма-шиня—259, тбэртмй машиня—180, шуды салым машиня—142, трийэр-влэ—61, тури лыкмы машинавлэ—19, итйн тулым машинавлэ—34, сэпара-тырвлэ—21, кылтэ шимй машинявлэ—228 дä мол машинавлэйт шуки.

У механизацийн, шалдыра-колхозан сола хо-зайстылан кадржат пэл-шй дä шуки кэлэш. Кадр йамдблыштэт шуки биштэй. 1934 инок курсвл гач колхозвлэлэн 864 эдэ-мийн йамдблэн пумы. Ти шотышты ныр пашштбш бригадырвлам 124, вольык урдым пашам видбш брига-дьирвлам—53, машиня, кычылтшы-влам—112, коньухвлам—112, вэтиэри-нар санытарвлам—65, силос паша видбшвлам—283 дä молымат.

Сола хо-зайстын вольык урдым пашштбй 1934 и йактэ когон пачэш кодын ыллы. 1934 ин вольык урдым пашштэт сынгымашдон эртэрлэлтй. Во-льык шог чыйдэм миэн ыллын гынъ, 1934 ин вольык шот чыйдэмаш пыра-

хэн, дээ изиш шукэмийн: имньивлэй 1933 ин—12932, 1934 ин—12683; ышкальвлая 1933 ин—30071, 1934 ин—34880; шарыквлая 1933 ин—60720, 1934 ин—63703; саснавлая 1933 ин—10123, 1934 ин—22312; цилажы 1933 ин—113846, 1934 ин—143578 вольык вуй. Имни вольыккыц пасна цилэвльыкок шукэмийш тэнгэлбийн, когонжок сасна вольык шукэмийн.

1934 ин йанвар 1-иши кэчэш районныштын 1214 ышкальтым колхозный хэзэйстывланжы ышкал вольыкым пумы (197 хэзэйстывлан обобщэствльоний вольыккыц, 942 хэзэйстывлылан контрактацион дээ эчэ нэлэн пумы).

Колхозвлан хэзэйстывы цаткыдэм мимий сэмийн, колхозвлашты культуры күшкэш (клубвлам колхозвлашты стройат, красный уголоквлэ, книгэ, газэтвлэ шукэмийт дээ молат). Колхозвлая, колхозныквлая зажиточный культурийн ёлбаймашшык ванчат.

Сола хэзэйстывы пашашты самынвлаят, акситивлэйт шукуы улы. Нинийм мэана тайы. Нинийм ёлбайкы лыктын, анжэн тайшлэн ляктыйн вэлэ нийдён пыт кирэдэлшэш, нинийм йамдаш пыттараш лиэш. Колэктывизаци пашашты Кырык-Мары район юлгыц когон пачэш кодын. Тидбэ гишэн Советвлам Х-ши сластной сийэздэйштэт, Горьковский крайин III сийэздэйштэт попэвий, анжыктэвий. Вольык урдымаш пашашты шукуым ёштэн шоктыдэлна. Мары колхозвлашты (улы руш колхозвлаштэт) шукуы вольыкшок худа иши, вольыкым анжэн мыштымаш ак ситы, вольыклан кэрэл кормым ситеэрэн ана кэрт. Тишэц пасна эчэ вэс акситивлэйт улы. Нинийвлам пыттараш, йамдаш мэ пыт кирэдэлшэшлык ылына.

1935 иэш задачивлэ. Тэнэ сээк йажо урожайим нэлшэшлык ылына. Тидбэлэн услови улы (механизации, агромэроприйтэй дээ молат). Киндэгийц пасна итбийн урожайим пыт йажоэмийш кэлэш, итбийн урожай тэндэйт йажоок агуул.

Мянмэн район шадангын район лишашлык. Сэдийндон шадангыим имэший дорц шукуым ўдиймий лиэш дээ шадангы урожайим йажоэмийм вэрц пыт кирэдэлшэшлык ылына. Вольык урдым пашаш сола хэзэйстывын мол пашавлэгийц

пачэш кодын миэ. Шотдон вэлэ агуул, качэстывыжидонат, дээ молыдонаат пачэш кодэш. Вольык урдымаш пашаштыш пачэш кодмашым тэнэ пыттараш кэлэш. Кормым шукэмийдэ, йажоэмийдэ, вольыкым шукэмийш, йажоэмийш акли. Сэдийндон цилэвльык кормы вэрц пыт кирэдэлшэшлык ылыт.

Ныр пашашлэок вольык урдымаш пашашмэти пландон видбашшлык ылына. Тэнэ ик колхозат вольык урдым пашаш планым ёштэн шоктыдэ кодшашлык агуул. Сээ кого вныманыжымок фэрмийвлэлэн пуаш кэлэш. Ик колхозат фэрмийдэ кодшашлык агуул.

Гидбэвлам цилэвльык ёштэн шокташ маанын, колхозвлан щилэвльык статъян цаткыдэмийш кэлэш, колэктывизаци шэрэн колташ кэлэш, ти пашаштыш кодмашыжым Кырык-Мары район тэнэ ликвидириушиашлык ылэш. Агромэроприйтэйвлям пашашкы пыт пыртэн колтымла. Вырлыкым йамдэлэш (итйэрэйш, проправливайаш), удобрэнйим, айыртэмийнжок намозым пыт йамдэлэш, шагам воксэок карангаш кэлэш.

Колэктывизаци пашашдон Кырык-Мары район Горьковский крайиштат, Мэры областыштат сээк пачэш кодын. Малын тидбэ лин? Тээв малын: солаштыш партийний, совэтский органызацивля дэ учрэждээнивля, халаштыш учрэждээнивляжат (райзо дээ молат) массовый пашам мондэнейт. Колэктывизаци пашам самотьокдон колтэнейт. Кулак классын кодшыжым мондэнейт, сэдийндон кулак классын касажын колэктывизаци ваштарэш видбэ пашажийм, агитацийм ужтэлэйт дээ тидбэ ваштарэш кирэдэлтэлэйт. Тишиэц пасна эчэ ик кого самынным районныштын ёштэмбэ. Шукуы сола-совэтвлэшток йэдьиноличнычлэн призвилэгим пуэнейт. Йэдьиноличнык колхозвлангыц йажом дээ шукуы гэмльям плучайэн, шыргы пашагийц шыблэн кодын, государствэнэй обэзатэльстывлам шукуым виполнийдэ, сабэтируйэн гэйньят, йэдьиноличнык тырынок кодын. Государствэнэй обэзатэльстывлам цилэвльык нэлбайшым колхозвлан ёштэмбэ. Тишиэн йэдьиноличнык колхозвлангыц йажо положенбэш попазэн. Тээв

тидбівлә гишән коләктывизаци пәшә Кырык-Мары районьшты тормыш-лалтын, пачәш кодын. 1935 ин ти пәшәдон анцыл рәдбүшкә ләкшашлык ылына, коләктывизацию пыт шәрән цаткыдәмдән колтышашлык ылына. Тидбім Ыштәш күшнй анчыктым самынъвләм төрлән колташ кәләш, дә коләктывизаци пәшәштәй пыт күрәдәләш кәләш.

Шошымәш күзбәток пыт Ыамдәләлт шынцаш кәләш, тыйнәм вәлә Ыажо урожайым нәләш бинъянәш лиәш. Шошым ўдымашым Ыажон эртәрәт гынь, Ыажо урожайдон лиәт, тидбім мондаш ак кәл.

Прамой кадыртә, Ыажон ровотайэн мыштышы вуйлалтыш ровотныквәләдә, спәциалиствәләдә пәшәм Ыажон видаш пиш ясасы. Сәдбіндөн кадрым Ыамдәләш кәләш, сола хозяйствын производствым вуйлалтым пәшәвләеш Ыажо ровотныквәләм шагалташ кәләш.

Социалистичәски соревнованы, ударничестьы колхозвлән пәшәшкә пыт пырышашлык. Колхозныквәлошты, бригадывлә лошты, колхозвлә лошты, цилә пәшәшток соцсоревнованы лишашлык. Соцсоревнованы социалистичәски у әдәмбим күшта, пәшәшкә у статьян анжаш тымда.

Цилә колхозвлә, бригадывлә 1934 иаш сола хозяйствы пәшә дә соцсоревнованы итогым түшлән анжән ләкшашлык ылыт. Эртәш иаш пәшәштәш сыйгымашвләм, самынъвләм шотыш нәлбин, анцыкылааш пәшәвләм Ыштәш Ыамдәләлтшашлык ылыт дә 1935 иеш у соцдоговорвләм Ыштәшшашлык ылыт.

1934 ишшы сола хозяйствы пәшәлән итогым Ыштәмашын значәнйежиши пиш кого. Тидбі имәшбы опытым погаш дә тәнәш шошым ўдымаш пәшәшкә труйыш халыкым мобилизуюш палша.

Соцсоревнованының резултатшы гишән дә колхозын иаш пәшә отчотым колхоз собранывләштәи анчән ләктәш кәләш. Ти собранывләшкә йәдениоличнеквәләмт шүдәш кәләш.

Күзбәтшы сыйгымашвләнәм күрәдәлтә нәлтәнә. Анцыкылаҗат пыт күрәдәләш кәләш. Цилә Ыиш опортунизм ваштарәш, кулак классын кодшы касажын айтпәртәш цацымашвлә ваштарәш пыт күрәдәләйн Кырык-Мары партийный органьизаци, колхозный труйыш хрәсәнъ халык 1935 ин эчәт кого сыйгымашвләм Ыштә, эчә когон анцылта.

Колхозвләм большевистским, колхозныквәләм уланым Ыштәнә.

Першут П.

Цанг йук-цәп йук

Тынги-тъанги,
Тынги-тъонги,
Тынги-таги, тынги-тон!
Тәнгэ тъангэн,
Тәнгэ тъонгэн,
Тошты годшэн кәчэн со.
Тонгэн —
Тонг-тонг:
„Токем

Толок!“
Тангэн —
Танг-тонг:
„Кандэт—
кадок!“
Тынги- таги-тонг:
„Оксам канды, мо!“
Курым мычкы йынгиртәлтәйл,
Цәркү вуйшты кәчәнит;

Сола мычкы йынгыралтын,
 Цэркыш оксам кычэнйт.
 Пәләдбымы халыкшы,
 Поп кытыймы „шарыкшы“,
 Цанг сәвәлмәм колын,
 Цэркыш лыжгэ толын.
 Оксам түшкү намалын,
 Сукалтылын, кымалын;
 Со йымылан ыдылын,
 Йыт-пәцкемышты ылын.
 Йымы дорцын сарвалән,
 Пурым ужын кәрттә;
 Біләмашты парвалән,
 Йасыланән вәлә.
 Цанг йук сәмәш попшы күштән,
 Миңдырланән, мыралтән.
 Шимәр сотым, йоным уштә:
 Попшы тыйдым алталән.
 Цанг йук сәмәш лүәнйит;
 Цанг йук йарә тәмдәнйит;
 Цанг йук йарә коләнйит.
 „Йымы, цэркү,
 Цанг йук сәмҗү,
 Цэркү көргү түрләүшү,
 „Йәнглык“ йымын цәвәржү—
 Цәпәш күшшү пәләдбүш.
 Цәпшү цәплән әдәмүм.
 Цанг йук рүшкәлтмәш—
 Цәп йук бүрәлтмәш.
 Пәләдбым әдәм анжән,
 Цәпшүм ужын кәрттә;
 Цылт пәләдбүшок машанән—
 Цылт алтанзык вәлә.
 Пәләдбүш пыш сәвән:
 Ышым пайцләндәрән.
 Цәп намалшы әдәм
 Цәпдон бүйрәттәрән.
 Курым мычкы цәпшү:
 Йымы, попшы, цэркү,
 Эдәмүм
 Тәмдәнйит,
 Рүнг вәлә рүнгәнйит,

Цәптон цәплән урдәнйит.
 Уышнадон цәпүм ужын,
 Күрән, тодын шуәнә.
 Пәләдбүшвләм мәжү угыц
 У мүләндәш күштәнä.
 Цәпкүцбүн әдәмүм
 Мәжү ытарәнä,
 У бүлүш цәвәржү
 Тыйдым карангдәнä.
 Алтанзык пәләдбүшүм ағыл,
 Біләшүм ужши.
 У пәләдбүш йажо, йакшаргы,
 Бүрәжүн күшкәш.
 Тыйдым мә күштәнä;
 Түшкү вийнәм күшкәнä.
 Пәләдбүшән цәпүм удон
 Шин шәләтән царгәнä.
 Цәп бүрәлтмән цанг сәм йукым
 Йашт пайтәрән йамдәнä.
 Тоштым важгүц пайтәрәнä,
 Корны вләцүн күшкәнä.
 Цэркүм чүчүн питбүрәнä:
 Цэркүм клубыш сәрәнä.
 Цангым валтән, кәдәрән—
 Завотвләшкү кыдалыт;
 Шокшы тыләш шырәтән,
 Машинәвләм опталыт.
 Солавләшты цанг йук ағыл:
 Мугәрәлтүш тырактыр.
 Ныр поқшалны чайн кыдалын,
 Тоштым ташкән кыралыт.
 „Цэркү“ манмы, цэркү ағыл:
 Цэркү вәйлүн пылак.
 У әдәмжү цәпән ат ыл:
 Йоныш лакшы ылат.
 Классдыымым,
 Йымыдыымым,
 Пәләмашүн сыйғымашүм
 У бүләмаш бүләмашүм
 Социализмүм бүштәнä!
 Тоштым йашток сыйгәнä!

1984 и.

C. Патров.

Граньицä оролымаш гишän шайыштмашвлä

Карай

Совет Сойуз дон Польши лошты изи ёнбýр пýсмэнэшлä: изи ёнбýр тытыште йога, тъаныра йукшыдан граньицä оролэн шалгышы красноармейцблäm ювэртäрä.

Ти изи ёнбýсбýр ёнбýр, капиталиствлäm когон йылаштара.

Тагачы ти изи ёнбýр (граньицä) тýрбýштý пограньичник Карай цырткë оролэн шалга.

Тыр вэрэмä гýйнъят, лач пыток йýнъяш акли, сэдйиндон граньицäштý пишок цартакан анжэн оролэн шалгымыла.

Карай цартакан орола, пýтäри шалгымыжи агыл. Кок и йýндэ шалга. Изи вырсы - войнавлäm шуки гýнä ужын.

Капиталист тышман граньицä гач мäймäн Сойузыш йýшкë сакой шпион-влäжбим, бандытивлäm колта.

Пиш цартакан анжэн шалгымыла. Бýлыштäш кыз-гыз тýрвänä гýйнъят, тýшлэн анжымыла. Цуц анжал шоктыдэлät—тышман ванжэнъят кэн уш дä шумýшкëтök шоэш.

Вэс сирбýштý, ёнбýр йогым сэмйин кого ландака улы, ландакаштыжат, кок сирбýштýжät—шýргы, изижät-когожат цилä йиши пүшäнгок улы.

Тэвэ ти ландакам когонжок анжымыла. Ёнбýр тýргýшок тýнгälэшäт, ландака мычкы пакыла, тýшкä йýдэ кýжгы йäктý шайыц цартака сýнэжбидон Карай анжэн шалга.

„Тэвэ ти ландака мыч тышманлан ванжашыжи когон йажо, шýргы лодон йýвýрт пишок ванчэн кэрдэш,“ маынын Карай шанэн шалга.

Мä ороды ана ул, кышкы анжымыла, пýлэнä; кышэц тышман ванжа—ужына.

Вады юрýмäлгбý. Йýрýм-йýр анжаш күштүлгок агыл, мýндýркбý ужаш акли.

Тэвэ ти нýжвэц, ландакаштыла „цийт—цийт“ йук шактэн колтыш.

Карай, пүшäнгы шайылан йýмэн шагалынат, пиш анжа, цуцат акат шүллätтý вäк.

Аньят вэс сир кырыккýц кү маклака мындырталт валэн? Аньят тýшкäгыц морэн лäктбýн кыдалын? Тä кэк чонгэштэн кэш?

Кэрэк шаны, ак кай гýйн, нымат пýлыш акли. Граньицä фронт дон иктий ылэш вэт.

Карай йýшкýлэнжы йýнäнä, пыт оролэн шалга.

Ёнбýр вэс сир ландакашты, тýшкä шайыц, мыктэшкý гань шим ара кайын колтыш. Ик минут жэп нэрэй эртöмйкý, тýшкä шайыц полток лäктбýн шагалы. Кок монырыш пылт-полт анжальят, имнижбим ёнбýр вýд гач шывшиллы.

Карай тышманын шанымашыжым цаклыш, юшток виэн вазы. Окопыштыжи шуды логыц цырткэ анжа—орола. Тышман, ёнбýрим ванжэн шагальят, Карай докыла йýмэн, кызыргэ лишемш. Йýрýм-йýр тýшлälтэн анжальзт, мýнгэш нальктийрёш.

Карай цаклыш—тышман развэдчик ылэш.

Тышман ёнбýр гач—Польши м ванжэн кэш.

Тý нýжвэц Карай заставыш увэртäрбýш.

Шукат йýш ли, ёнбýр тýр тýшкä шайык мýнгэш лäктбýн шагалы. Изиш лимбикý, имнижбим шпордон цäргýц пýэзбýрл шывшиллын ёнбýр гач ванжыш. Паштэкшой нýл мыктэшкý эчэтолыт.

Иктät укэ манын шанэвät лüдтэок, йынмойдэок ёнгёйрим цилёнок ванжэвй.

Изи ландака мычкы, Карайгыц вургымлашкыла, йошткэ вэлэ кыдалыт.

— Стой!—Карай рашката йукшыдон сэггэрэлтэй, винтовкыжым виктэлтэн шагалты. Анцыл мыктэшкёйжы, Карай йукэш имнижбим шагалтальят, нэйл гэнэ пачэлэх-пачэлэок лүш.

Карайын пичал йук мүггэрэлт кэш, цилэй йырбим-йыр шакта.

Цылт-полт вэлэ кайы, ош наган шуды лошкы кэн вазы. Шушыргыш тышман имни вийкёйжы йасын вазы. Пичал йукэш лүдши имнивилэ мэнгэш тэрвэнэвй. Карай лүэн шэлмэй тышман ёнгёр тээр күэрэш ньодок имни вийлэцэнжий кэн вазы.

Карай йывэйт вэржигыц эчэ кок гэнэ лүш, коктыж шушыртыш.

Вэс коктыжым пашкуды пост кычыш. Штабын нэнгэвй.

Карай эчэйт вэржигыц ак тэрвэнй, сэйнзажи прицэлышток, вургымла киткашар парньажы йамды, вийц патрон рапйымы...

Ёнгёр күэр вийлий тышман ки. Ёнгёжажигыц вийр йога.

Карай кынъялэшт анжа, кэм кавалжы вашт пульы лэктэн, молы цилээла.

Карай цартакан анжэн шалгымыжыдов тышманлан ирйким биш пу.

* * *

Карай бишкэтшай агул. Граньца оролышы Йакшар арми цаткыды. Погранычныквлэ бишкэ пашаштём пэлтэй. Йакшар армим цэктэрэш күштэлгы агул. Йакшар армин силажы тышманым цэктэрэш вэлэ агул, йыксырох пытэрэш, шин шалатшайт ситэй.

Шпионвлэ

Граньца ёшгыц кок уштышаш вэржигыц, „Ворошилов“ лбимэн кого колхоз мүггэрэлтэй пашажбим биштэй.

Шпайка—„Ворошилов“ колхозын завхоз, эчэ комсомол йаечайкын сэкрэтэржий ылэш. Граньца тээрэштэйш полкышты тидэй служэн; колхоз пашаш токо вэлэ партиы шагалтэн.

Тидбим цилэ колхозныквлэок:

— Бэрээз агул,—лач золты маклака,—маныт, хывальят. Цилэ вэрэ шоэш, цилэ мышта—кид маистар. Ышыжат ситэ, халыкым тымдэнэт кэрдэш,—маныт.

Тагачы кэчбийн пиш цэвэр. Пашаш шукуы. Кылтэм шайш шокш кэргэлтэн кычэнбт. Цилэ колхозныквлэок изижжэт, шонгыжат пашашты ылбит.

Тэнгэчбийн вадэш правлэнйн погыннымаштыжы цаткыдын кэлэсбимы: кылтэм кым кэчбий жэпбшты шин пытэрэш лимб. Цилэ ныр пашажбим 7 кэчбшты ёндэрэн шокташ. Шпайкалан цилэ пашам анжаш, складвлэм ёндэрэн шокташ шүдбимы.

Шпайка тагачы складшым сырализшат, сола вуйшкыла колхоз вуйлалтыши докы талашалын ашкэдэш.

Мам ат талашы, вуйлалтыши доржын комсомол бригадын шоаш

кэлэш. Комсомол бригады дон красноармэйцэвэлэйдэтийт-кэчэт кылтэм шит.

Сола вуй лишнэш кылтэе капна шайыцын тыл соты хайш. Шпайка шагалалэш, анжалэш, капна докыла талашэн ашкэдэш. Лишэмэш, анжа—кок эдэм вуй хайш.

— Аижок лодырвлэйт,—манын тидбий шаналтальы,—йайл вуй лүктэлэштэйт ак йэрсэп, ниний капна сага кэнэлтэйт.

Капна лишкок тидбий ми.

Капна шайылын шынэшбийвэлэ, Шпайкам ужэвэйт, капна монгырыш сэрнэльэвэй.

Капна шайык миэн шомыкыж, тидбий йук лыктэок цүдээйэн шагалты. Капна сага йбимэн шагалыныт, анжа—нигиныам ужтымы, пэлбидбимы эдэмвлэй.

Ладырарак кэпкэйлэн, луды выргэмэн, кэм йалан эдэмжб, картузыжым кымыкырак шывшыльят, цэктэй тэнгэллыб. Вэсэйжб, кужы вийцкэж, цэрэйлан, лээнцыра выргэмэн, кок кужы кидбим кышаньшкёйжы цикэл шагалынат, шайдын анжэн тавакым шывшын шалга.

— Кувлэ, мам биштэйдэй?—манын Шпайка йады.

— Кувлэ вара, машанышыц? Паш-

куды колхозынтыш тракториствлә ылына,—ниныжбы маныт.

Шпайка анжалы, икманъар шаналтыш да цаклыш.

— Э-э, тыйнгэ гынъ, ёлдок штабыш. Граньцада тирбешти сакой эдэм улы вет. Тыл соты дон анжалаш кәләш,—маны.

Нинбى проста эдэм агыл ылымым Шпайка цаклыш. Паша эдэм капна сага ак пачан. Кәнәш гынъ, клуб улы.

— Ёлдок, кү ылыда тыйштәкән ужына, пәлән лина,—маны эчэ.

— Такәшбәйжым ит шывшәдй. Нәтәвә, мәнмәйм колты, йәлаш кәш кәләш,—манын ладри эдэм кок чөрвонцым лыктат, Шпайкалан шынкәш.

Кужы эдәмжбы шалахай күшәнжбайгыц вургымла күшәнбыш цылт-полт кайын колтыш, наганым пиштыш.

Гадвлә мам шанымым Шпайка цаклыш „соңтот сыйнән лиам, “маныят, шынгынъ анжалы, кылтә капна цулгә йыла.

Мам биштәмбылә? Пожар йорташтат

кәш кәләш, ти кок чортымат штабышки нәнгәмйлә.

Худа выргемән кужы эдәмжбы. Шпайка докы сәрнәл шагальят: „руки в вэрх“, манын револьверым виктэн шагалы.

Шпайка шәкләнбәдеок пайлыш тыйнжбайц хырбайктыш. Тышманәт вырдыворды шәргәйт вазы. Ордайбаш кән ващы наганжым Шпайка кычышат вәсб, кыргыжши эдэм паштәк кок гәнә лүш. Тыйдым шушыртыш.

Тый нүжвәц кужыжы шыльбы.

Шпайка тревожный сигналым пуш. Кым минутышты погранычныквлә ләктәвб. Паштәкшы кыргыжаш тәрвәнәвб. Шпайка штабыш, тъеләфон-дон заставыш попа.

15 минутышты — кычәннә манын увәртәрәвб.

Кычым эдәмвләжбы күвлә ылыт?

Польски шпионвлә. Капиталист-влән заданы пашадон ләктәнбыйт, граньцам ванчәнбыйт, пакыла, СССР көргөшкә махань-шон вәрдитъельстым бишташ кәш шанәнбыйт.

Я. Апушкин да Г. Градов

ПЫСЫН анчы

(Порхова Кытыйри)

кым кыдэжэн пийеси

Марлашкы Э. И. Кужэр-Бэлкин сэрэн*

МАДШЫВЛÄ

ПОРХОВА КЫТЫРИ — работници, тракторный курсышты тымэньин.

ОНДЫРИ — пограничный красноармейец.

КОСТА ТАНЧАК — вэскид армин салтак.

МАЙОР

АГАФОНЫЧ — коллоэц тьотья.

Дэйствижий мä йилбимнä кэчёвлэштэй СССР-ын западный граньицаштэй лиайлтэш.

I Кыдэн

Западный пограничный юнгир түрштгэш сир. Юнгиржы ак кай, йирвайш амыж күшкүн шагалын. Вургыма монгрышты амыждан лэвэдий коллоэцэн түрбийн кэшб амаш шийнэ. Амаш лиший вэлшбим кошташ сэйбий. Амаш анызлыны тил олтымы вэр. Тылжы ак йылы. Тыштий чальник кечэ. Занавэс пачылтын годым палны орудийн мүгйэрлэйт, винтовкыдан дэй пульэмёттон шоэн-шээн лүлмий йук шакта. Ондьри кидшбидон кечэ сотым мүдэн юнгир мычкыла анча.

ОНДЫРИ. Ой-ой, кыцэлэй лүлэш тэрвэтэнйт! Потьикамок биштэйтбий: ма-нъэвэржбим лач мэнмэн граньицэй түрштэй биштэй кэлэш ма! Мол вэрэ акли ылын ма? Тынгэ гёнь, йыдым амалаш ука. А кү нинийн шанымашытим пэлэй? Йой ылыт вэт! Амалэн колтэмэйт эчэ тэй нүжвэцок нийнэ... (Винтовкыжым прицэлдон кычэн шаалэш) Шагал! Кү каштэш... Тыфу! Агафоныч! (Винтовкыжым валта).

АГАФОНЫЧЫН йук. Здрасте-пуры кечэй! Тынь эчэ лүэнйт шуэт. Ой-ой маханы костан!

ОНДЫРИ. Мам вара кальала йойын каштат? Вэсбэжбы кээйт, кым уштышаш вэрэшкй вэшлэй йукши шакта. Тынжэй амыж лоштыш лыды постол ылат: ужашат, колашат ак ли. Дэй вэт винтовкы мушкы вэлкок эчэ пырэт.

АГАФОНЫЧЫН йук. Мэнмэн, коллоэцвэлэн тэхэнь йэла вэт, мэлэннэй рүжгэн кашташ ак ли, йойын каштмыла. Причалым кычы!

ОНДЫРИ (сүэнб шайыцуын шумы

кэрэмом нэлэштэй, иалшта). Есть капитан!

АГАФОНЫЧ. Здрасте-пуры кечэй! Махань вара мэнь тэлэнэт капитан ылам? (Сүэнб шайыцу пыра, кидбийштэйжэй кэрэм дон пагыр). Ат уж гыцэ, господин отставной контр адмирал ылам... Здорово, Андьрюша.

ОНДЫРИ. Шу ли, кугуза!

АГАФОНЫЧ. Оролэн шалгэт?

ОНДЫРИ. Оролаш кэлэш. Мэнмэн, дэвэрнийвлэн тэхэнь пэшэй вэт. Тынжэй колым лоэт?

АГАФОНЫЧ. Изиш локалэм.

ОНДЫРИ. Потнык донжы пишок виктэрэн мыйштэтэйш. Прават. Амыжат ак ѿйнхэлт, вэйд йукшат ак шакты.

АГАФОНЫЧ (чальнёйкбүйцэй вэйдэймий юэш). Эх, шүмбэлкээм! Мэнь вэт биндэ кымлы и колым лоэм. Колжы вэт нымахань йукшат ак йараты. (Орудийн ѹук когоракынок мүйжэрлэйт кэй. Ондьри төрүэштэн кийнбэлэш, ѹблэрэйк сирбийш миэн пакыла анча). Лудайт ма?

ОНДЫРИ. Кыцэ ат лүт! Мэнмэн вэт молы вэрэштэй гань агыл, ньи-махань ньэйтральний полосаэт укэ. Иктэй-вэсий дон ѹйтгэрэок ылына. Гра-

* Рушла тъэкст сэмийн төрлэймий, вашталтымы.

ньицä сирэшок батарэйбштэм шындаёт; нынёлэн вэс вэрэ вэр вуйта укэ.

АГАФОНЫЧ. Күлэн лүдбш, күлэнжэй йажо. Тэнгэчй вадэш орудывлайгүц лүлэш тэнгэлэвэйт, цилэ колым мэнмэн сирбшкй поектыл колтэвэй. Кол вэт лүдбш мастар, эдэм йукгыцт вак шайлэш. Тыштакэнжэй анжок—лач вырсымок тэрвэтэнйт. Ну, тэнгэчй кок пудым цуц-цуц кычышым, тагачыжы гэйн, луцкы пуд нэрхийм лыктым дээчэйт кут пуд нэрхийм лыкташэм улы.

ОНДЫРИ. Тынэ гэйн, колэтшй, заграницчныйш?

АГАФОНЫЧ. А тынэ ма машанэт. Кол вэт бишкэ вэржбим шынэй. Йуж кёсаквлайжэй — нынёнин вэлний ылыт, йужжышты — мэнмэн вэлний. Нынёнин вэлний рүжгэймашэш колвлэтишкблэ толынит гэйн, заграницчный постол ылыт манаш вэрэштэш. (*Орудывламүгралтэйт.*)

ОНДЫРИ. Йара. Тотлырак лиэш. (*Пакылл аччылтэш*) Ох, чортвлэ!

АГАФОНЫЧ. Здрасте — пурь кэчб! Тынэ, бишкэмэдбим ит трэвожайы. Граньицä вэс монгырышты ма ылэш, тыйдбайнбийн дъэла агыл.

ОНДЫРИ. Малайнэ, дозорныйвлэлэн, погранчичный часовойвлэн цилэ дъэлашкок шоаш кэлэш. Йужгынамжы граньицä вэс монгыргүц кэк чонгештэ гэйнэйт, анчалат: „Аньят тэй кэкши шпионски ылэш“ „Аньят тэй кэкши шылдыр лбивалнйжэй, ёль йал лапаштрыжы иктамам вэйдэл шындбимб, вэйдбильтбштэжэй донос улы“ — манын шаналтамыла. Тэхэнь случайвлэлийт маныт.

АГАФОНЫЧ. Тынэ гэйн, служваэт нэлб ылэшбш.

ОНДЫРИ. Нычово, служжэнэ, ана опкэлб. Ўштэй-мыж тэвэ ёптэйтэй, хинбижэй пойтэн кэш.

АГАФОНЫЧ. Вэрэшэт вэсэйм шагалтышаш, околоткыш кэшш...

ОНДЫРИ. Мэйн — околоткыш, вэсэй околоткыш, служжышы күвара тэнгэлэш? Нычово. Вара хинбим кандат, бэлбижинэ. Ти войскавлэ тэвэ эчэ шытырым тэрвэтэвэй... Мэнмэн махань вэрвлэ ылмым бишкэок пälэт. Йырвэш — куп, цилэ вэрэ амыж, ёнбю... Постымат кэрэл сэмбийн шагалташ акли. Вэт вэслэй ашкыл лошты амыж логбүц нымат ужаш акли. Поствлэ

лошты мэнгэш - аньэш и каштат тэвэ, часовийвлэлэн палшэт; тэй дозорный ылам, — тэй свэз ылам, — пälэштэйт акли. Нымахань уставыштат тидбигишэн сирбимбим ат мо. Сынцалэн дэйбильшлэн вэлэ и биньянэт. Тыр вэрэмэн гэйн нычово эчэ, кызбайтшай гэйн тэвэ...

АГАФОНЫЧ. Зэрэ тынэ тыргыжланэт. Лүлбйт гэйн ма вара? Бишкэ мүлэндбштэжэй каждайок хоэа: мам шана, тыйдбим биштэй. Кэлэсбим вэт—маньэвэр.

ОНДЫРИ. Тагачы маньэвэр, иргодымжы—вырсы!

АГАФОНЫЧ. Вырсы, вырсы, эх, махань ылат тынэ. Йажэйкбштэйдэй тэйлэндэй со попат: вэскидбштэшвэл мэйвийнэ вырсым тэрвэтбнэштэй, пүштэйм шымат, маныт; тэжб гэйнэйдэй. Күн вара войуйымыжы шоэш? Вырсыжы ма, йажо вара? Тынэ тэвэ анчалай, вырсы гишэнэт нынбай мам сирэт... (*кёшнэнбүүшийн прокламацийн лыктэш*).

ОНДЫРИ. Прокламаций? Кышак монат?

АГАФОНЫЧ. Покшал острокэш, амыж тэрвэн сэкэнйт, йыдым вэкэт...

ОНДЫРИ. Вот чортвлэ! Тыйрэн агыл ылгэцб, мэ нынёлэн прокламаций анчыктэнэй ыллы!

АГАФОНЫЧ. Тынэй ит вырсэдбэй, лучи ылт.

ОНДЫРИ (*лыдэш*). Йакшар армийшбш салтаквлэлэн. Шэргэкэн щүмбэлкэвэл.. “Ой-ой, кыцэлэн кэрдбйт...

АГАФОНЫЧ. Лыт, лыт.

ОНДЫРИ (*лыдэш*)... Мэ СССР ваштарэш вырсым тэрвэтбнэй манын коммунистывлэй тэмдэм биньандэрэйт. Нынёлэн идэй биньянб! Мэнмэн цилэ шанымашна, цилэ цацымашна бишкбимнэн сэндэлбэйкбштэнэ курымаш тыр бэлбимашбш биштбмашкбш виктэрэн шынбимб...” (*Орудын йук*). Тидбигишэндэй ылмымыжы, орудывлайдэй йукгыцок пälбш (*Лыдэш*) „Малын мэтишкэвэк разоружжэнэй ана биштэй маныда гэйн, тиштэйкэн йакшар империализм вийнамат; тыйдбэлэнжэй тэй пälбдээок служжэдэй...” (*Кидбийштэйш прокламацийн тырыжыч шындин кормештэйт, мэшикын-дээжидон ёнбэр вэс сирбш кроза*) „Йакшар империализм!” Тэвэ кыцэлэй алталэн мэнмэн чиктэйнэштэй!.. Күлэн служжимнажым мэ пälэнэй.

АГАФОНЫЧ. Тэвэ бүндэ, ынгыллок. Икты вэсбэдэй вэйкбий бэрэдэй, ё ма пуржы? Тэйнэн вэйкбий кроэдэй, нийн тэй вэйкбийдэй кроат; нийнлэндэй, тэлэндэйт ик шытыр. Мийн вэлэ иктбийгүйцэт ам лүт.

ОНДЫРИ. Ну, вырсы лиэш гэйн, тэйлэнэтэй йажоок акли.

АГАФОНЫЧ. Здрастээ—пуры кэчй! Вырсыжы ма вара? Вырсыжы мэлэннэ ижбэй пытэри ма? Воссымдцатый год годшэн күм-күм мэтиштэй ужтэлнэ вэл? Пэтльуровцывлэ, румынвлэ, ньэмэцвлэ, греквлэ, польяквлэ... цилайнок ылыныт, лач ик чорт вэлэ ылтэ. Нымат укэ доко, бэлбайшок кодынна, вээ цила вэрэ—амыж. Йасырак лин колта гэйн, кэрэл ёдбэрийн пышши оптэтэйт, амыж лошты шёблэт, вара кэок, кычалок.

ОНДЫРИ. Хозайтвадажым вээт зордайт?

АГАФОНЫЧ. Ы-ы... Коллоэцбийн махань вара хозайства? Мүлэндбийн укэ, воллыкна укэ. Колдонок бэлэн. Колланжы кэрэх махань власть лижбэй: советски, ньэмэцки, хыть японски вэйк, тэйдэлан соикток. Вээт колжы вэйдбэштэй бэлэ, амыж лошты молы каштэш. Коллан качкыш лижбэй, мэлэннажбэй—кол, ынгылэт?

ОНДЫРИ. ынгылэм. Колэтшы кыцэ попаза?

АГАФОНЫЧ. Попазымыжы ма? Төрөкшэймок попышаш гэйн, мэнмэндэй коллоэцвлэн пашанэй бэйнэнок агыл. Сэткэш кол пыра гэйн,—бэлэт, ак пыры гэйн, вац да колы. Бишкэтэй шуки лоэт вара? Тэвэ бэндэ кэндэкшэн погынэн артэльбим биштэшнэ, кэлдэм кредитэш плучайшна, прават алтальдээок попэм, 400 мэтийр кыташ лижбэй, шачмэм годшэндэй тэхэнхэн кэлдэм ужтэлам.

ОНДЫРИ. Ну?

АГАФОНЫЧ. Бишкэок алашкы каштэй. Цилэ ломы колым Рыбсойуз лбимэш контрактуйэн шийндэшнэ. Вот тидбэй кэлдэ дык кэлдэ ылэш.

ОНДЫРИ. ым... Пэрвижбэй тидбэй укэ ылбы вээт?

АГАФОНЫЧ. Пэрви? Пэрви вээтти ёдбэрвлажбэй цилэ купэцвлэн киджштэй ыльзэвий. Хозавлажбэй Свэригинвлэдэй Жилкинвлэ ыльзэвий. Нийн вот лоэнйт, мэлэннажбэй гэйн, ёнхиримэт

вэйдбэш колташ ак ли ылбы. Тэвэ пэори кыцэлэй ылбы.

ОНДЫРИ. Тэвэ, кугуза, эчэ вырсы лиэш гэйн, Свэригинвлээт дэй Жилкинвлээт чыйдбэйнок ак лиэп. Тийнэм вара артээлээт дон кэлдээтлэн цэвэр манок... ынгылышыц?

АГАФОНЫЧ. ынгылышым дэй...

ОНДЫРИ (киттонжи Агафончын попымашкыц цэрэйт, колыштэши дэй винтовкын лүктэй, ик кок ашкылым анээжийн биштэй). Шагал! Кү толэш?

КЫТБЫРИН йук. Бишкэйнэн!

ОНДЫРИ Кышэд? Малын?

КЫТБЫРИН йук. Заставыгыц. Шэфски заводыц подаркыдон толам. Заставыштыш начальнык разрэшэйш.

ОНДЫРИ. Пропускэт улы?

КЫТБЫРИН йук. Письмэндий улы. Заставышты пүэвий.

ОНДЫРИ. Толыма лишкырэй.

КЫТБЫРИ. Пуры кэчы, тэнгвэй.

ОНДЫРИ. Пропуск?

КЫТБЫРИ. Тэвэ пропуск (пропускын пудаат, пакыла кэнэжбэй).

ОНДЫРИ (корным ак пу). Тырхалал, гражданка! Кышак шагалынат, тэйштэкэнок шалгы. (Пропускын лыдэш.)

АГАФОНЫЧ. Мэ донна пишок ат тэргэштэйл, бидбэрий. Тиштэй вээт пиш строгий вэр.

КЫТБЫРИ. Строгий гэйн, пиш яара, тэнэ и кэлэш.

ОНДЫРИ. Тэнэ. Цилэ яара (Пропускын мэйнэшок пу) Ну, бэндэ здоровы (кидбэй кычэт). Кыцэ вара тэйнэ тэхэнхэн мэйнбэй вэйрэш купдон бишкэтэсток каштат?

КЫТБЫРИ. Второй номыр посткыц проливы гач мэйнбэй пышын ваштэн колтэвий. Заставыштыш начальныкшы: подаркаэдбим тишэй кодок, дозорный вэлэ ваштальтят, вара пүэн,—манээл. Турэшэмжий шанэм: кыцэ вара тэйнэ? Аньят тавакышты шывшаш укэ, ёль иктэ машты вэсэй укэ, манам...

ОНДЫРИ. Тавакнажы лачокок укэ. Ну, бэндэжбэй гэйн, шывшылына, Агафончы!

АГАФОНЫЧ. Шывшаш лиэш.

КЫТБЫРИ. Ох, янгылышым! Цилэ вэрэ куп, пиш кужы шуды күшкын шагалын, корныжат цуц-цуц кайшэй. (Шийнээштэй, мэшэкийн шүтэй.)

ОНДЫРИ. Ти йалкорныдонжы мäгäцнä пасна иктät ак каштеп вэт. Мäнмäн служвана махань ылымым бишкäйт пälэт,—мäлänнä каймы дä мäнмäm ужтымы тышкäвлä лодон, амыйвлä лодон мä йывыргэ вэлэ каштына.

КБЙТБЙРИ. Тэвэ тýлэнэт костэнэц постол кок пачкы пэроскы.

ОНДЫРИ (*пэроскым нälэш*). Ну, пэроскыжым кок тýлзы годшэн ужтэлäm... Васли кугуза, шывшыма!

АГАФОНЫЧ. Шывшаш. (*Пэроскым нälэш, пижöйтöt*). Манъэ. Анчаламат,—тäмдэн бïлбïмäштä йажо.

КБЙТБЙРИ. Күн бïлбïмäш йажо вара?

АГАФОНЫЧ. Дä цилäндäнок, тэншэй годшы бïрвээбïвлэн. Тынь тэвэйнёт алагбïц толынат?

КБЙТБЙРИ. Манъэ, тэнэ.

АГАФОНЫЧ. Ну, вот, куп воктэн толынат, тэхэнэ нэлэй мэшäкйм намалынат... Тидбïлэнжы тынь кү лият?

КБЙТБЙРИ. Шэф.

АГАФОНЫЧ. Тидбïжы тýлэнэт кү лиэш?

КБЙТБЙРИ. Подшэфный тэнг.

АГАФОНЫЧ. Мйнъятти гишёнок попэм вэт. Мäнмäн порашты: бïзäm, шольям, куакам, маншаш ну, пасанам родньяеш шотлат ыллы. Кïзбïтшы тэвэ, здрастъэ-пурсы кечй. Тынь тидбïлэн — шэф. Тидбïжы тýлэнэт — подшэфный, вытонат нинйим айырэн ак кэрт (*коñнбïлэш, потнык докыла кэä*) бïлбïмäшбïжат, ѵдэйэт вэлэ, махань толын шагалын, пэл литр подылтэжжын гылашыжат ак ли!

ОНДЫРИ. Йуж кугузажылан гйинь... цэвтээт чбды, тынэ гйинь, лймэт Катья?

КБЙТБЙРИ. Йэкатъэрина Порхова; Катья.

ОНДЫРИ. Катья. Тэвэ кыцэ тёрэш толы.

КБЙТБЙРИ. Ма вара?

ОНДЫРИ. Мйнъён нälшäшлык бïдбïрэмбïн гань лбим, тýдбïнёт лбимжы Катья. Ивановытыш рабфакышты тымэнъеш.

КБЙТБЙРИ. Сирмашвлäm иктб-вэс сыйдä докы сирэдä сай?

ОНДЫРИ. Сирэнä вэлэ вара!

КБЙТБЙРИ. Сирмашбïм сирбïнэт гйинь, сирок, мйнъ колтэм.

ОНДЫРИ. Постышты сирбïмашбïм сираш ак йары.

КБЙТБЙРИ. А! Ну, тэнэ гйинь, нымат бïштäш ак ли. Бïдбïрэтший ажо вара?

ОНДЫРИ. Пиш йажо! Со тýдбïмок вэлэ шанэм. Ну, бïндэжбы шукэш агыл, скоры ужына. Служашэм нйлтэлэй вэлэ кодын.

КБЙТБЙРИ. Бïшкэжбы фабриккыц ылэт?

ОНДЫРИ. Конъэшни. Ткацкигыц Иваново - Возньесенскигыц. Мäнмäн бïндэ тýштäкэн пиш кого паша кэä. Бïшкэок пälэт — кокши патыльэт-кы (*Анбор вэс сирбïштой лүлмой ийуквлä шактат*.)

КБЙТБЙРИ. Манъэвйр кэä маныт?

ОНДЫРИ. Махань вара тиды манъэвйр. Граньцид тýрбïштокыш. Мä сэмийнä гйинь, тидбïм рэпэтици маныт.

КБЙТБЙРИ. (*Мэшäкшигыц лыктын-лыктын пуа*.) Тэвэ тýлэнэт: спичкä, квиггäвлä, газэтвлä, кок банкы консэрвы, пэчэньбы.

ОНДЫРИ. Тидбïжы гйинь пиш йара! Дъэлажы пэчэньбïштэй агыл. Пэчэньбïма—сыкырымат качкаш лиэш. Мäнмäн мондыдымышты пиш шэргëйм бïштä... (*Анбор дорцын лишнйрээкок дä ольэн лүэн колтым ийук шакта*). Эгэ-гэ... Пыш! Кривой проливыш гыравэкт. Тырхалдай, кэлтбïмашвлä, покшакырак вэлэ пырыда. Ну, кёзбïтэш цэвэр.

АГАФОНЫЧ. (*Толэш*) шалгалалыма эчэ, кыш вара талашэт?

ОНДЫРИ. Кыцэ кыш? Палбïмэн паша: кйнбï пыцкэмбïш йактэ амьжлошты шйнэйт, варажы, Кривой пролив мыч Атамановки күкшикäшкййвйрток толын шагалыт.

КБЙТБЙРИ. Шагалай, мйнъят сагаэт кэйэм.

ОНДЫРИ. Кышкы?

КБЙТБЙРИ. Тышкок, нйнбïм кычаш.

ОНДЫРИ. Вот тык так! Пичэлэттэй укэш. Махань пурым вара мблïнэм бïштэн кэрдт?

КБЙТБЙРИ. Магзэ, лачск дä тыйгэ гйиньят, тынъём шушыртат моло гйинь, мйнъ тынъёнин винтовкэдбïм вара нäläm.

АГАФОНЫЧ. Винтовкин кыды мычажыкыгыц лүйш кэлэш, пälэт вара?

КЫТЫРИ. Тынъ гыйшэт худанжок агыл, кугуза.

АГАФОНЫЧ. Мэнжы, ёнъят, пэрвииш армин Ингерманландский полкышты йэфрайтыр ылынам?

КЫТЫРИ. Мэнжы, ёнъят, осо-авиахимбаштыш стрэлковый кружокын инструктыржы ылам?

АГАФОНЫЧ. Здрастыэ-пурсы кечй! Кэрдатыш...

ОНДЫРИ. Укэ, тэнгэм, тишакок коток. Мэннэн пашашты айыртэмйинок йой лиаш кэлэш вээт. Мэннэн тынъ палшэн ат кэрт, ёпгыртэт вэлэ лиеш. Кэшям! (Кэй.)

КЫТЫРИ (*пакыла анжа*). Амыж лодон кыцэ кэй, нымахань йукат укэ.

АГАФОНЫЧ. Уштышаш вэрьшишкэ шактыш йукум кабана тэрвэтишбэх погранычныкшбэх погранычныкшбэх агыл.

КЫТЫРИ. Нинён службашты нэлэй. Отвэтственныстышы махань кого, шанашат лүдйиш вэйк. Цилә СССР-ым оролат вээт.

АГАФОНЫЧ. Мэнъ гйинъ тэнгэ анжэм доко: махань вара тидбэ служба? СССР-жы имни агыл вээт, олма мэшак агыл вээт. Кычэн нянгэашт али, тулэш пиштэн намал кэашт али.

КЫТЫРИ. Вырсы ли гйинъ? (*Орудиевладыц рунэ лүлдйт*).

АГАФОНЫЧ. Тыфу ты! Вырсы дэй вырсы... Махань вырсы вара?

КЫТЫРИ. Ма тынъ, кугуза, клухой ылат ма, ат кол гыцэ?

АГАФОНЫЧ. Колам, колам... Шамак толши: мэнъ ўшкэ кавшавичэшэм шагалмат, ирэ пылгомыш пичэлдөн лүлэш тэнгэлэш, маншали. Ма, тэнгэлэш лүлмэжбы ўшкэ пэшкүдэм вэйкы вырсым тэрвэтишмэш лиеш ма? Нинъ мэгбийцээ лүдбэйт, мэннэгийц лүдбэйт. Мэннэйн ирбикэм ылгэцбэ, цилә траньцэвлэмок пырошокыш тыржын шийндэй ёэм..

КЫТЫРИ. Мэн ўшкэйт тэнгэок ўштэнэн; цилә сэндэлэйк Советски Сойүз лимбикбэ, тидэт кугуза, лиеш. Кызбайтшбэх али эчэ.

АГАФОНЫЧ. Малын вара али?

КЫТЫРИ. Шпионвлажы?

АГАФОНЫЧ. Шпионвлажы ма вара? Мэнъ колым лоэм, мэнъ паштэ-кэм шпионлэн кашташ нымат укэ. Ма, тэнбэйн шпионзт колвлам штолаш тэнгэлэш кыцэ? Ну, маншаш, мэнъ коллоэц ылам, тэнъ ткаачихы, вэсбэжы хрэсэнь, тидбэ—плотнык—цилан мэн ўшкэлэннэх ровотайэнэ, иктбланыт ана ёптбэртбэ, мэлэннажат иктэт ак ёптбэртэп. Тыштакэнжы (*вэс сирбийшидшэйдон анчыкта*) вэс статьян эдэм ылыт машанэт? Цилә тэхэньок коллоэцвлэ, ткаачихывлэ, хрэсэньвлэ плотныквлэ ылыт.

КЫТЫРИ. Фабрикантвлэ, помэшбэквлэ, попвлэ, гэнээралвлэ ылмым вэлэ эчэ ит монды.

АГАФОНЫЧ. Тынъжэн махань дээла?

КЫТЫРИ. Кыцэ махань? Мэннэн фабриквлашкэ хозавлэ эчэйт бинжэ толэп, мэннэн солавлэштэнэ помэшбэквлэ бинжэ шинээ...

АГАФОНЫЧ. Здрастыэ-пурсы кечй! Ой-ой, махань костан ылат. Тынънин вуйышкэтишбэх кышэц вара тидбэ пырыш?

КЫТЫРИ (*акырбийшкэйлэ анчыкта*). Тышцэйинок.

АГАФОНЫЧ. Ыштон попэт. Ма, мэннэнжы йакшар арминэх укэ ма? Нинънгийцэн эчэ силянрак ылэш. Китай гэнээралвлам кү вара шайагарэмийштэгийц ныжин колтэн? Тэвэ кыцэ ач! Нинън арми, мэннэнж арми. Нимахань айыртэмэт укэ.

КЫТЫРИ. Кого айыртэм, кугуза.

АГАФОНЫЧ. Махань вара?

КЫТЫРИ. Йашкэок пälэт, кугуза. Тынъ ынгылдымыла вэлэ кайат... Мэннэн арми—мэннэм, ровочийвлам дэхрэсэньвлам пэрэгэ, нинън армижы—капиталистивлам дэй помэшбэквлам.

АГАФОНЫЧ. Тынъ тидбэ газэтиштэй лыдьнат ма? Тидбэ мэн ўшкэрдок колынна. Сирэш вээт цилә лиеш. Раскыды лижж манын, тынъ тааштэйшбэх анжыктэн пу.

(*Изин ольэн рымэлгэй*).

КЫТЫРИ. Кынам тайлэнэт пашаштэй анчыктат гйинъ, тэндэйн вара позда лиеш, кугуза. Кидэтбэх ма сэсбэрэгэн гйинъ, тидбэйн вара кычэн ат кэрт.

АГАФОНЫЧ. Здрастыэ-пурсы кечй! Мэннэн гйинъ киткэй колташыжат

нимат укэ. Тынь, ўйрэм, изи зуй ййэрэт тумайалай: мэнмэн Сойузышты ти республиквлә, ёнъят, иктә коклы нәрәкү улы, республикштыйжы — областывлә, областьвләштыйжы — районвлә, районвлаштыйжы — соловлә. Каждый республикы дон республики лошты, область дон область лошты, да остаткаждым сола дон сола лошты граньцәвлә лит гыйн, тынамжы ма вара лиэш?

КЫТЫРЫИ. Кугуза, тынь такәшым попет.

АГАФОНЫЧ. Ага, такәшым ма! Тиштәкәнжы бинъе малын граньциш?

КЫТЫРЫИ. Тынъжы юшкә усадьваштэт капшавичәдым пичыйдон пи чәнэт?

АГАФОНЫЧ. Вот эчә кышәц тынгәләш! Ну, пичәнәм гыйнъят, лымлән вәлә пичбимб: кәрәк махань ыражышкат түж вәләлә пырән кән кәрдәш.

КЫТЫРЫИ. Тәнгэ. Ну, тынъбин пашкудәтбын сасна-игйжы капшавичйшкәт пыраат, йырәнвләдым капайа, ушманәтим лыктәш, моркоәдым локтыләш, охырәцәдым пырын опта. Тынъам мам юштэт?

АГАФОНЫЧ. Мейнъ тыйдым сәвйидон.

КЫТЫРЫИ. Тыйдыйжы эчә пырагийн?

АГАФОНЫЧ. Мейнъ тыйдым рицактов!

КЫТЫРЫИ. Тыйдыйжы колаш!

АГАФОНЫЧ. Кола гыйнъ!

КЫТЫРЫИ. Пашкудәтшы тынъбим ты гишән пандыдан.

АГАФОНЫЧ. Мейнъят тынгәек.

КЫТЫРЫИ. Тынгэ гыйнъ, вырсы ли эшбаш?

АГАФОНЫЧ. Манъэр! А... Хм.. Здрастъе-пурсы кәчүй! Чиктыйшыц вәт... Укә, тырхалай... Ёнъят, саснажы эчә ак колы?

КЫТЫРЫИ. Ак колы гыйнъ, вәт эчәйт капшавичйшкәт пыра?

АГАФОНЫЧ. Мейнъжы пашкудәмлән пырынок кәләсәм: „ирод тынъ прокльятый, саснаигәтим анчэт гыйнъ анчы, а то к чорту! “манын пуэм.

КЫТЫРЫИ. Пашкудәтшы тыләнэт тәнгәок ласкон попен пуа: „распрокльятый тынъ идыл, пичәдым пичы, мейнъ саснаигы паштәк оролэн каштын ам кәрт,“ — манәш.

АГАФОНЫЧ. Мейнъжы тыйдым... мейнъы тыйдым...

КЫТЫРЫИ. Рицакдон вуйгүцшәй? Тынгэ гыйнъ, эчәйт вырсы лиэшбаш?

АГАФОНЫЧ. Амм... Здрастъе-пурсы кәчүй. Вәс вуйжыгыц кычәнэт сәдок лиэшбаш.

КЫТЫРЫИ. Тәнгэ, кугуза, иктин кавшавичы улы гыйнъ, вәсйижын саснаигы улы гыйнъ, со эчәйт шыйдәшкәмаш лиэш, пичбимәт эчәйт пичбимйлә. Канам тәвә цилә кавшавичйвләжәт, төмавләжәт, нырвләжәт мүләндәй вәләнү циләок колләкгивын общий лиэш гыйнъ, тынъам вара шиәдәлмәштәт пыйтә лиэш.

АГАФОНЫЧ. Итәй, итәй! Вәт тидәй капшавичы, тыйдыйжы — СССР, тидәй саснаигы, тыйдыйжы (*күдүбидон вәс сирйашкәлә анчыкта*) вәскит.

КЫТЫРЫИ. А ма вара, тышәц саснаигывлә вәлә зыгыл, кого кабанвләшток нәрәштәм мә докына кәртәләйт кыцә? Мэнмэн кавшавичйвләнәм ташкыдәләйт ма? Восьымнаддатый гоудын чехословаквләжәй? Румынвләжәй? Польски панвләжәй? Француузвләжәй? Грэквләжәй? Итәйянцүвләжәй? Тәвә эчә тәхәнъ кабан — гэнъерал — Мамонтов ләктин ылын, Москвашкы икким пәрәходым вәлә тыйдәй шотэ. Манъар заводвләм, күртни корным, станцивләм пыдыртән. Манъары народым пуштын пыйтәрән?. Тидәй, кугуза, тыләнэт ушман дон моркоагыл.

АГАФОНЫЧ. Здрастъе-пурсы кәчүй! Вуйшкәм йадмашвләм йыңдаштү тумайэн киаш ситеталыкым шыйшкын шыйндишбаш — валгалтмәш ситетә. Ну, йажо юйдәрәш, мәләнәм биндә кәшшәт жәпшон вәт. Снастым анчалаш кәләш.

КЫТЫРЫИ. Мейнъжы биндә мам юштыйшаш, амат пәлү. Ирок йактәек тиштәкән шынзышаш вәл?

АГАФОНЫЧ. А ма вара бинъэр! Йүмәт шоәш гыйнъ, чайын шолты, йү. Амалымәт шоәш, — амашыш пырат, амалы. Мэнмэн тиштү тыр вәт; худа шаман эдәмәт, зөрәрт укә. Йыдымжы Ондырият сәрнәл миә, анжаләш. Дозорный Ондыри вәт йажо эдәм. Тыйдәй дон мә биндә кым и тиштү ыләнә. Тыйдәй граньцишәм орола, мейнъжы колым лоәм. (*Кәшиш тәрвәнә, пагыржым наләш*).

КЫТЫРИ. Тынъжы шукәш кәйэт вара?

АГАФОНЫЧ. Ирок йактә... Вот ма, бидыраш: майның бишкә түрәш ровотайышы ылам ылгәцү, тишиб тыл лишиң тынъдонаң эчәйт попен шынэбінәнә ылнәжбы. Майның вәт артыэльгүйц колтымы ылам, разведчик постол каштам: кыштакен махань кол ылымым пәләш жәрә дон йыт пиш йажо: лавалат түп бирдүйим анчыка, нужат чымалта, ши колат мадәш — цилә ўнбюрок лапа пындастыры гань кайшы... Ну, йажо бидыр, цәвәр коток. Ирок ужына.

КЫТЫРИ. Цәвәр кугуза, цәвәр.

АГАФОНЫЧ (пиш докы кәә). Аньят колым тыйлат пушаш? Аньят ләмбим шолталтәт?

КЫТЫРИ. Укә, малын? Сыкырәм улы, консәрвы, пәчәнбы. Майшкәрәм шужа гынъ, качкылдалам.

АГАФОНЫЧ. Ну-ну... Йыдышы гынъ, тыйтәрән лиеш. Погранычныквләйән тишиб худажы лифәт ак кәрт. (Кәә).

КЫТЫРИ (анбюр тыйройш кәә). Тәвәш граньциәт кышты ылын! Ша-налтәтәт вәт, вәс сирышты, ик километр лошток, воксөок вәс статьян байлымаш. Эдемвлаәт вәс статьян ылыт, шаналташат йажо ағыл вәк. Мүләндәй помәшкәвлә кидышты, фабриквлә хозвавлә кидышты! Жандармывлә, урад-ныквлә. Вуйта тидбى мүләндәт ағыл, икта махань вәс планьетбы вуйта ыләш. (Кидишбим ышма даңешшәйжү рупорла ўннәтән сыйбюрә). Эй, тә марсианвлә,¹ мам вара амалән киәдә. Револьуцим биштәш бижәп шон. Аньят тишиб саслашат ак ли? Эчә бишкәт вәрәштәт дә часовоймат трэвожайәт лиеш. (Вәс вәу прожектырдон сотэмдәрәт, со-тыжи Кыттыри вөләу кән колта). Ах! Вот ороды! Мам вара лүдәм? Прожектыр. Тәвә, тәвә махань майның ылам, анжалдаок. Гә лоштызд, парсын выргәмден кашшы модный бидырәмаш-влада лошты, вислб очкашты ныллбы кәндәкшәйжү чучшы иктәжү улы вәл? Нинъин кит-шайлышты тәхәнн тангыла вара? (Кидишбим айя). Майның шайылнәм майның ганъемвлә мәлионының ылыт! Анчыда, анчыда, мә лүдбүн ана кол-

ты! (Прожектыр ийәрә, Кыттыри амашыш анжаләш). Көргүйжү пиш йажо манаң лиеш. Нарат улы, амыжбүц биштәмбүтәшкәт, тур покәнәт улы; төрөк манаң гынъ, мәщаның порт гань. (Колыштәш). Тәгу аньят толәш. Манъе... Манъе... күпгач льопкә толәш, попа... Кү вара лишашлык? (Мәшәкшүм наләштәт, ийәләрәк амашыш пырән кәә) Кызбутәш тиши пырышаши. (Сүзән изиши пуста шынәз. Вара шалахай моныргүц майор дон Танчак толыт. Танчак когонок акшакла, ташкалмыжы ийәдә охла).

МАЙОР (ольэн). Охлаш цәрнә, сасна!

ТАНЧАК. Ох! Виноват, господин майор, цытән ам кәрт (Валэн шынәзш).

МАЙОР. Потныкәтшым йажон йаштышиц вара?

ТАНЧАК. Так точно, господин майор!

МАЙОР. Пуста амашәт тидбى ма?

ТАНЧАК. Так точно, господин майор!

МАЙОР. Тыштәкән лачокок иктәт укә?

ТАНЧАК. Так точно, господин майор! Бындә тәвә кок и шоәш пуста шынәз.

МАЙОР (картым лыктәштәт, электрически фонардон сотэмдәрән анча). Пиш йажо! Пораشتыхы мәйнәт вәт тишиб ылынам,—изиши ўштәм. Тишел ик пәл километр палнырак, востокышты насиш лишашлык, тидбى гишән вәт мәләннә кәләсәвй. Значит, амаш йактә шаләш толмыла, тишиб насиш йактәжү вәкшүн кәмбү...

ТАНЧАК. О-ох!

МАЙОР. Тырыш! Бидырәмаш! Скажите, пожалуйста, бишкәок йалжым шушыртәнәт, бишкәок эчә сасла. Кынъил! Марш!

ТАНЧАК (Кынъилаш цацаат, эчә охлэн таңата вөлән валэн шынәзш). Ам кәрт, господин майор!

МАЙОР (Танчак докы миэн мышындыжыдан кроza). Ат кәрт, вилья? Ну, мам вара тыйн донәт биштәшаш? Йажо полковнык, попашат укә! Майның тыйдүйгүц сәк йажо погранычныким пушаш йадым, тыйдүйжү мәләм йалтымы тамахань дәнәйбүм пуэн.

¹ Марсианвлә - Марсышты бишкәвлә.

ТАНЧАК. Виноват, господин майор. Маклэштэн.

МАЙОР. Маклэштэн? А кү тыйла-нэт таңгатавлә лошты кыргышталашыжы шүдбүш? Кү тыйланэт шырт-нылт вазаш шүдбүш? Тәхәнәй развед-кым срываиаш ма?... Часовойм ѡрдышкә аздарән колтән кәртән, пиш йажон ванчышна, ик чортат бишшиж, тидбүжбы тәвә йалжым маклэштәрән... Көнъыбл, сволоч! Ат көнъыбл гәйн, бишкә кидәмдонок пүктән пуштам!

ТАНЧАК. Колыштам, господин майор, колыштам! (*Кичкүй-кичкүй ольян көнъыбл шагаләш*).

МАЙОР. Идиот, ыңыләмә! Тидбү тыйланэт пиш кого чәст лиәш. Ти разведкым гәнъэральны штаб бишкәек мәйләнәм биштәш шүдбүш. Тәйножи тиштәи нашивкым ѿль хрестым рово-тайен налбын кәрдәт...

ТАНЧАК. Рад стараться, господин майор! (*Икта кок-кым ашкылым биштәйт ѫйрәйт вазәш*). Укә ам кәр! Вуйәм сәрнә.

МАЙОР. Тәйнә гәйн, чорт с тобой! Мәйн бишкәтәмок кәйәм.

ТАНЧАК. Мәйножи, господин майор? Мәйножи кыцә вара?

МАЙОР. Тишәк кодат дә мәйнәм вычәт.

ТАНЧАК. Дозорный толәш гәйн?

МАЙОР. Рәрольвәрәт улыш, лүәт.

ТАНЧАК. Мәйножи тәвә кыргыж шылбын ам кәрт, господин майор, соикток мәйнәм лүән пуштыт.

МАЙОР. Пуштыт гәйн вара? Мәймән армишты тәйн ганьэт иди-отвлажбы шуку ылыт. Сйомкым биштән, бишкә докына, гәнъэральны штабын

нәнгән кәрдәт гәйн, мол гишәнжы, бишкә бүләмәшәт гишәнәт вәк, иг шытырланы.

ТАНЧАК. Колыштам, господин майор!

МАЙОР. Ну, малын вара тәйнәм лүәш шагалыт? Документтән күшәнштәт. Кәләсәт: куп лоәш йамынам, йаләм шушыртәнәм, манат. Тиштәш сәмбін йажонок попен мыштәт. Ну, ма вара эчә? Тиштәкән шынзәйдә вычы.

ТАНЧАК. Колыштам, господин майор.

МАЙОР. Мәйн ик кым цәшүштә... (*Чалънәйким уҗәш*). Тидбү ма? Чалънәйк! Тиштәи кү вара бүлә?

ТАНЧАК. Нынакк ныэт, господин майор! Тидбү коллоәц кугузан. Тиштәи тыйдә сотыгәчбын бүлә, йыдымжы колым лоа.

МАЙОР. Алталашыц көйн, бишкәек пәлә! (*Көйтүйри мондән кодымы са-выцым рок вүләц лүктәләт*) Ти са-выщашт коллоәцбын?

ТАНЧАК. Мәйн...

МАЙОР. Молчать! Ти амашышты кү гәйнәт шылбын кишиб улы.

ТАНЧАК. Кү вара, господин майор? (*Цүү-цуү көнъыбләш*).

МАЙОР. Молчать! Йәмдәйләйт ша-гал! (*Рәволъвәрәштәм лыктым*). Ну, кү тиштәи шылбын киә? Ләк! Мәйн кымыт йактә шотләм: раз, два... (*Амашкүц Көйтүйри ләктийн шапла-ләш*). Руки ввәрх! (*коктынат Көйтүйри вәйкә рәволъвәрәм виктән шагалыт*).

(*Көйтүйри кидышм ольян күш лүктә*).

Kärem.

II НЫДЭН

Пәтәриш кәдәжүштә анчыктым вәрок. Йыл Тыйләй сотан. Тыл түрштә Танчак дон Көйтүйри таңгата вәйләй шынзәт. Танчак кидыштә рәволъвәр. Көйтүйри тырын шынзә Тытыш. Вара Танчак ольян көнъыбләш, укшвләм налбын тылыш пиштә. Самын ташкалмыжын йалжы каршгаат, сыйгырл колта.

КӨЙТҮЙРИ (*шүмән лимбүлә*). Карапшта?

ТАНЧАК. Йаләм разрывной пулын шушыртән машанаш лиәш. (*Тытыш. Сүзән шайылны тә укшвлә үодыр-ла шактат, тә амыж иук шакта,*

коктынат колышт шынзәнәт. Көйтүйри тәрвәнәләш).

ТАНЧАК. Ит тәрвәнәй! (*Рәволъвәрәм виктә*).

КӨЙТҮЙРИ. Эх, махань лүдәш мастар ылат! Кидыштәт—рәволъвәр, биш-

кәжб ик бідбәрәмашкыцок лүдәт, үйтбәрәт.

ТАНЧАК. Мәйн тәгү толәш машашым.

КҮЙТБІРИ. Тәңгә чучәш гәйн, тәйн ыйымым ыдыл колты.

ТАНЧАК. Ышкә ыдылок.

КҮЙТБІРИ. Мәйн бәзбожныңызы ылам. (Эчә тытыш, эчәйт тылым анжат).

КҮЙТБІРИ (*трюк*). Тәйнен господин майорәт кыш кәш вара?

ТАНЧАК. Тәләнәтшы ма вара?

КҮЙТБІРИ. Войәнний тайны?

ТАНЧАК. Ну, войәнний тайны лижб ғынъя.

КҮЙТБІРИ (*коийырән*). Потъикәкыш. Мәйн кәчәйн газәтвәләм лыдам. Ма вәйкәнә тә вырысым тәрвәтбәймәдә гишаң нымат ак сирәпбаш.

ТАНЧАК. Вырысым йәваш манын пытәриок йәмдәйләлтәш кәләш вәт.

КҮЙТБІРИ. Тәйнен господин майорәттәт йәмдәйләлтәш?

ТАНЧАК Тидбі мәйнъян паша ағыл. Мәйн салтак ылам. Нәйнен шүдбим-влаштәм вәлә мәйн биштәм.

КҮЙТБІРИ. Мам шүдбим-штәм?

ТАНЧАК. Кыңә мам? Начальствын приказаныывләм.

КҮЙТБІРИ. Кәрек махань приказаны лиәш гәйнәт?

ТАНЧАК. Уставышты тәңгә кәләсәймәй.

КҮЙТБІРИ. Тәңгә гәйн, тәйнен господин майорәт мәйнъям лүаш шуда гәйн, тәйн мәйнъямәт лүэт?

ТАНЧАК. Манъә, лүәм.

КҮЙТБІРИ. Тәңгә гәйн, тәйнъям йажон йәмдәйләнбәтш!

ТАНЧАК. Цәрни!

(*Тытыш*.)

КҮЙТБІРИ. Махань тыр йит! Пушкавләдәйт унташ цәрнәвәй. Цилә вәрә шөйдәрвлә. Манъар цаш шон?

ТАНЧАК (*үашылжәйм анчаләш*). Луаткоктыт.

КҮЙТБІРИ. Кым цашынжбы валгалташ тәйгәләш.

ТАНЧАК. Кым цаш йактә мәләннәтишәц кәаш кәләш.

КҮЙТБІРИ. Ада попазы гәйнъ.

ТАНЧАК. Манъә, ана попазы гәйн.

КҮЙТБІРИ. Тидбәж вәт пиш простан лин кәрдәш. Тәйнен господин майорәт часовой докы миән тәкниш гәйн, вара—пыйтәш.

ТАНЧАК. Ну, тидбәж лүдәш ағыл. Мәйненәт, господин майорынат цилә докумәнт улы. Мәйн, шамак толшы, мәйн ағыл, а Сәргәй Иваныч ылам.

КҮЙТБІРИ. Ыңыләм! Ну, мәйнъ... ТАНЧАК. Ма?

КҮЙТБІРИ. Ну, мәйнъ саслаш тыйнәләм гәйн? (Танчак көйнәләш, револьвержәйм виктә.) Мам вара анчән шәйндәнәт?

ТАНЧАК. Ат кәрт. Пуштам.

КҮЙТБІРИ. Тәхәнъ тыр ыдын йүк мәйнәркү шакта! Киломәтр лом шакта. Ну, йарыжы... Алок, иктәма вәсбә гишаң попалтәнә... Ләмәткыцә?

ТАНЧАК: Сәргәй Иванович.

КҮЙТБІРИ. Лачокшы гәйн?

ТАНЧАК. Соикток ағыл гыцә?

КҮЙТБІРИ. Тәңгә гәйн, конъешнәй, соикток, тама ўңыт йажо вәлә ағыл: йит вашт коктын шынәзәнә, иктә вәсбәнән ләмәмәт ана пәләй.

ТАНЧАК. Ик йитшым кәрә к күдонат әртәрәш лиәш, тидбәлән ләмәмәт пәләш ак кәл.

КҮЙТБІРИ. Шывшалаш гәйн, конъечнәй ак кәл... Ну, кыңә вара ләмәтшүй? (Танчак йүккымат ак лык). Ат кәләсок ма? Тагачшы гань тәхәнъ йитшүй бәләмәштүй икәнә вәлә лиәлтәш. Тидбәйм тәләнәттәт, мәйләнәмәт щашташ вәрәштәш... (Танчак йүккым ак лык). Ну, кыңә вара, кәләсәт?

ТАНЧАК. Вот пижын шәйнзәйн! Ну, йара бинъә, Танчак.

КҮЙТБІРИ. Ма вара тидбі тәхәнъбы — Танчак?

ТАНЧАК. Фамәлль.

КҮЙТБІРИ. Ләмәтшүй?

ТАНЧАК. Ләмәм? Коста.

КҮЙТБІРИ. Мә сәмбәнъна гәйн — Константин. Ну, мәйнъжын Йәкатәрина. Йәкатәрина Порхова.

ТАНЧАК. Порхова.

КҮЙТБІРИ. Трактыр курсышты тымэнъйнам, 23 иаш ылам. Социальны положенъи — ровочый ыбыр. Тәвә мәйнъен цилә анкәтәм. (*Трюк*). Шукәршән салтакышты каштат?

ТАНЧАК (*тамам тумайа ыллынат, түрүк*). А?

КҮЙТБІРИ. Махань лүдшій ылат! Шукершән салтақышты каштат, манам, йадам?

ТАНЧАК. Кым и шоэш.

КҮЙТБІРИ. Тыңға гейнъ, шукәш ағыл, токэт кәйәт?

ТАНЧАК. Тидбім иктәт ак пәләп.

КҮЙТБІРИ. Малын?

ТАНЧАК. Малын? Салтак вәт ышкеләнжі хоза ағыл. Колтат — кәйәм, ак колтәп...

КҮЙТБІРИ. Колтыдәжі кәрдйт вара?

ТАНЧАК. Начальстың цилә кәрдәш.

КҮЙТБІРИ. Тыңьын, Коста Танчак, токэт кәмәт шоэш?

ТАНЧАК (*шайам вәс вәкүлә снырышашиланән*). Анчы, тәвә тыләт йöрä.

КҮЙТБІРИ. Кадай мейн укшвләм пиштәм.

ТАНЧАК. Ит тәрвәнйі!

КҮЙТБІРИ. Мам вара тыңь мейнйым рәвөльвәрден лүдбіктеләт? Мейн ышкәйт лүән мыштәм. (*Укшвләм нәләшәт, тылыш пиштә*). Тәвә тәнәжжій йажорак лиәш. Тыңьжы шыйнзй вәлә, тыңьын вәт йаләт каршта. Тыңға гейнъ, токэт кәмәт шоэш?

ТАНЧАК. Шоэш вәлә вара? Мейнъят вәт эдәм ылам.

КҮЙТБІРИ. Сәмнәётші улы?

ТАНЧАК. Вәтәм дә эчә кок тъәттәэм улы.

КҮЙТБІРИ. Тыңьгыцэт паснаҗы қыздә вара нейній ыләт?

ТАНЧАК. Цилә нәзэрвләлә байлымыләок ыләт. Біндә вәт мейн нымамхань оксамат ам плучайы. Йәфрәйтторски нашивкылән вәлә изиши плучайәм...

КҮЙТБІРИ. Йәфрәйтүр ылат ма?

ТАНЧАК. Манъэ. Тыйдәлән вәлә тыләзш ик цүвәштүш шим плучайәм. Тидбіндонок вәлә сәмнәйм урдаш акли. Изи бирвәзбәлән шышәр нәләшәт тыйдәк ситей.

КҮЙТБІРИ. Тыңға гейнъ, тыңь до-волна ат ыл?

ТАНЧАК. Манъэ... то есть... ағыл... мейн подчиняйләтäm. Күм

войэнный службаш нальыбит гейнъ, тыйдә цилә донат простыашашлык. Йукымат лыкшашлык ағыл. Ат попы гейнъ, лучи. Попэт гейнъ...

КҮЙТБІРИ. Ма вара?

ТАНЧАК. Ну, ти гишән попаш ситей! (*Тытыш. Танчак күшәнгүциш пәрәоскым лыктәш, шывшаш. Вара картым лыктәш. Картым анча. Күйтбіри тыйдәм анча*).

КҮЙТБІРИ (*түрүк попа*). А, ну-ка, Танчак тая, кидәтбім кадай.

ТАНЧАК (*юрән*). Мам?

КҮЙТБІРИ. Кидәтбім кай манам. Ит лүт, анчалам вәлә вәт.

ТАНЧАК. Ма вара, мужэтнәт ма?

КҮЙТБІРИ. Ну, мужэтнәт лижы бинъе. (*Пыт тәрәэн*). Ну, пүәмә кидәтбім, мейн тыйдәнәт цилә төрбим кәләсәм. (*Күйтбіри Танчакын китшом ныеволья ганьок наләшәт, кидәтбім анча, Танчак вәс кидәштәжій рәвөльвәрәм кормәштән кычән*).

КҮЙТБІРИ (*турәштәжі*). Тәнгәок машанышым...

ТАНЧАК. Мам машанышың?

КҮЙТБІРИ. Кәләш гейнъ, тыңьын быйдәштәт ма лин, мейн циши шайыштап пүәм. Лачок ёль лачок ағыл манын вәлә тыңь кәләсей. Иара?

ТАНЧАК. Йара, анчалына.

КҮЙТБІРИ. Кыздә гейнъят йыдым әртәрәш кәләш вәт (*кидәштәм анчән попа*). Коста Танчак, тыйдәнәт күзбіт коклы выйдай.

ТАНЧАК. Кокшы нальйт да шымтәләй.

КҮЙТБІРИ. Ну, соикток пәләнәм ганьок вәт. Тыңь шачынат... Манъэ, тыңь кудәш шачынат... ала кәтәштүш... Тыңьын шачмәтлән аттәттәт, ёвәттәт бывыртбидәлбіт. Малын манат гейнъ, тәмдән сәмнәйдә кого ылын, тыңьгыцэт паснаок бирвәзбәләштүш шуқы ылынит.

ТАНЧАК. Сәмнәштәнә мейн күдымшызы ылынам, күзбіт кымытын вәлә кодынна: ызәм, ёкәм да мейн, молышты...

КҮЙТБІРИ. Молышты коләнбіт. Ужат, эчәйт пәләштәм вәт (*шанааттән*). Манъэ... тыңь шачмәтлән иктәт бывыртбидәлбіт. Аттәттән ровотажы пиш шуқы ылын гейнъят, оксажы пиш чыдбы ылын. Тыйдә быйдәштәжі пиш

шукы труйэн гыйнёт, тэлэндэ нымахань пурлыкат кодтэ.

ТАНЧАК. Тыйдэй камэнщик ылын. Тома стройимашты колэн. Палэт, льесбийж щүшүй ылынат, тырхэн кэртэ, сэймэрлэн валэн. Ну, варажы?

КҮЙТБҮРИ. Варажы, тэнэлэй ылын: пытэри тайный ёльцидэ мыхын шүкшүй тыгыр-йалаштон льавёрэн кыргыштальнат. Варажы, изиш когорак лимбэктэшүй, ровотайаш тайнгэлэннэт...

ТАНЧАК. Маньэ.

КҮЙТБҮРИ. Оксажым тайланэт пиш чайды түлэннэт...

ТАНЧАК. Ну, варажы?

КҮЙТБҮРИ. Тайн фабрикыши ровотайаш пырэнэт. Лачок вэт?

ТАНЧАК. Маньэ. Махачь фабрикыши вара?

КҮЙТБҮРИ. Тидыжбимок кидэт ак анчыкты.

ТАНЧАК. Тэнэ гыйн, бишкэок кэлэсэм: майн тээкстильный фабрикыши пырэнэм. Тайшти ровотайэннэм...

КҮЙТБҮРИ. Суткашты луаткок цаш...

ТАНЧАК. Агыл, луатнэййт...

КҮЙТБҮРИ. Ну, тэхэнэ лэлэй ровотаэтлан тайлзээш вийц тайнам пүэнйт.

ТАНЧАК. Агыл, кымыт дэй пэлбим.

КҮЙТБҮРИ. Тайн гийнёт, билен ляктайш кэлэш ылынат, тайн тай оksam нальянэт...

ТАНЧАК. Пашадбимы лиеш лүдбийнэм.

КҮЙТБҮРИ. Чиды оксам ровотайэнэт гийнёт, тайн бидбим нальянэт. Да цилдэй тайнгэлбийшгийцок тайнгэллэлтэн... Тайнбийн кок тээвэрт шачын; тайн биндэ кымшызы бинжий шач манын лудтэй. Кийзйт биндэ тайн салтак ылат, автомат. Тайнбийн биньянэт машэтшүй гийн...

ТАНЧАК. Майнбий нымахань биньянэмшэмэт укэ. Токына майнгэш сэргэн толмыкэм биймашэм пэрвиши ганьок лиеш...

КҮЙТБҮРИ. Цилдэй тидбим вэс пачаш биштэйш смэлаэт укэ лиеш гийн, тэнэек кодэш...

ТАНЧАК. Эх, попэт ма! Бишкэтийн мам вара биштэйш лиеш! Майн биндэ тайнгэлбийнэм, пытэршэт вэкэт тайнэок вэрэштэш...

КҮЙТБҮРИ. Тайн гийн, колаш ваямькэт бишкэмэтэн тээвэрлэлэнэт вэс статьян биляш шүдэн кодэт?

ТАНЧАК (шаналтальян). Аньёт.

КҮЙТБҮРИ. Ну, кыцэ, Коста Танчак, тайнбийн биймашэтбим палбийшбим вэт?

ТАНЧАК. Прават, цуратат паленэт! Кыцэ вара тайн гээшбий?

КҮЙТБҮРИ. Кыцэ варэ? Бишкэок ужыцыш, цилдэй кидэтбим анжэн палбийшбим...

ТАНЧАК. Тэнэ гийн мужан ылатыш?

КҮЙТБҮРИ. Майнбий? Агыл. Тайнбийн кидэт бийлэцээ — пингийдэй, цаштыра, алтадан кидэт бийлэцэнэок майнбийнэм палбийшбим. Тэхэн китвлэ — машиня доны, шахтывлэштүй, томавлэм стройиши, зэмлэйм ровотайшы эдэмвлэн вэлэ, труйышы эдэмвлэн вэлэлин кэрдэш. Тайн, Коста Танчак...

ТАНЧАК. Ма майн?

КҮЙТБҮРИ. Тайн — прольетарий ылат, дэй тидбим палбаш манын, нымахань цүддэйт, нымахань мужэдмаштэй ак кэл. Ит монды, майнбийн атьямтэй ровочий ылын. Лачокшымат гийн, майнбийн атьямтэй тайнбийн атьялтэй стройкаэш колыдэ. Тыйдэй вэс статьян колэн.

ТАНЧАК (шүмбийн лимбэлэ). Кыцэ гаря колэн?

КҮЙТБҮРИ. Тыйдбим лүэннэт.

ТАНЧАК. Лүэннэт?

КҮЙТБҮРИ. Маньэ, маньэ... Тыйдэй ганьок ылышы кымлы эдэм дон иквэрэш ошывлэй тыйдбим лүэннэт. Кола-ат? Иктэвлэж шэлбим нальман, вэсбэвлэж мочкбий цэвэртэй агылти ылмашым тыйдбим бинэжэй тырхы ылынат, тыйдбим лүэн шүэннэт.

ТАНЧАК. Кынам тидбим ылын?

КҮЙТБҮРИ. Двадцатый годын. Одъессы доны. Тайнам майн эчэ изи ылынам.

ТАНЧАК. Атьялтэй пушшывлэжбим тайн пиш когон ужын ат кэртвэктэй?

КҮЙТБҮРИ. Тайнжэй?

ТАНЧАК (өрбийн). Майн?

КҮЙТБҮРИ. Маньэ, тайн. Майнбийн атьялтэй пушшэлэйт машанэт? Аньёт эчээт когон хэртэймлэ тыйдбим пуштынэт? Пыток биньянбий: атьялтэй

лымы шүкшүй лъес вәрд тәгүй гыйнъят пайэн вәт.

ТАНЧАК (ольян). Потыкәоқыш. Ти гишән шанымаш мәйнъян вуйышкәм пырыдәйт.

КЫТЫРЫИ. Ма лоштына айыртәмжы улыок. Атьятбым пушшывләй наказыдымвлаок кодыныт; мәйнъян атьямбым пушшывләжүй, нынблән та палшәндә гыйнъят, бышләнштүй кәрәләм йажонок плучайэнйт.

ТАНЧАК. Ма палшәннә?

КЫТЫРЫИ. Манъэ, тә.

ТАНЧАК. Тыңгә гыйнъ, мәнмәмәт ужын ат кәрт?

КЫТЫРЫИ. Тамдам! (*Раскыдын*) Тыңъян господин майорәтбым—манъэ, ужын ам кәрт. Тыңъжым—уке.

ТАНЧАК. Кыңә вара тәнгә?

КЫТЫРЫИ. Ё тәвә кыңә... Төрөкшок попышаш гыйнъ, тыңъ мәйләм јжал ылат. Тыңъ вәт эчә амаләт.

ТАНЧАК (икманъар әртәләлләмәйкү). Манъар ёйдәрим күзйт йактә тонына ужынам, лач тыңъ ганъэтшымок эчә ужтәләм.

КЫТЫРЫИ. Мәнмән сәндәлбикәнә тәмдән ганы агыл вәт. Сәдйандон тидбүтәнгәлә ыләш.

ТАНЧАК. Ма донна тәмдән сән дәләк гишән пиш шукым попат.

КЫТЫРЫИ. Лачокым ёль лачокым агыл?

ТАНЧАК. Ма лачок, ма лачок агылжым мәйнъ ам пәлә вәт.

КЫТЫРЫИ (*тәйдәй вәйкә турагалмән анжа*). Тыңъжы пәләнәт?

ТАНЧАК. Тидбүжәй мәйләм кәрәләт агыл.

КЫТЫРЫИ. Салтак шанән попышашлык агыл. Тыңгә вәт?

ТАНЧАК. Дисциплиней тәхенъбы. Салтак шанән попаш тәнгәләй гыйнъ, тыңам диләок вуйых-пачын шагаләл.

КЫТЫРЫИ. Ләймәнжок ма?

ТАНЧАК. Ну циләжок: государстват, армият, дисциплинәт...

КЫТЫРЫИ. Ма, тидбүжәй худа гыңзә?

ТАНЧАК. Мажы йажо вара?

КЫТЫРЫИ. Йажожы тәвә машты: тәгүцтәок силам шывшыңы бәлбәшү прокльатый государствыда вәрәш, лудыктымашәш дә алтальмашәш баштыймы армидә дон дысциплиней вәрәш

вәс государства — труйышвлән государства баштыймы лиәш, вәс арми — Красный арми баштыймы лиәш.

ТАНЧАК. Револьуди гишән попэт ма?

КЫТЫРЫИ. Тыңъжы ма гишән машинышыц! Тәмдән салтаквләдә шанән попаш тәнгәләмбикүштүй револьудиже тәвә лиәш. Молы статьанжы линжәт ак кәрт. (*Тыргыжланән*). Колыш токо, Коста Танчак, түләнәт дә тыңъян тәнгәтвлән мә гишәннә мам шанән лыктыныт дә мам шанат, мәйнъ ам пәлә. Тыңъ мәйләнәм бинъяны вәлә: тыңъян господин майорәт гань түпвләгүц Совет Сойуз гишән цилә шайавлажок...

ТАНЧАК. Господин майор пиш образованный әдәм. Тидбү Францишти тымэнъян, гэнъэральны штабын акадәмим пытәрән.

КЫТЫРЫИ. Мәйнъжы тракторный курсым пытәрәм. Тидбүжы худа машанәт?

ТАНЧАК. Ёнъят худаат агыл дә, политикы гишән попымыжи годым, түдбүлән бинъянаш кәләш.

КЫТЫРЫИ. Устав шүдбим сәмейн?

ТАНЧАК. Устав шүдбим сәмейн агыл.. Түдбү.. Түдбү...

КЫТЫРЫИ. Ма түдбү?

ТАНЧАК. Түдбү пайарын ыләштәт...

КЫТЫРЫИ. Ах, тәвә ма ылышы! Ну, Танчак тәнжәт, пиш кәрдбүш! Түдбү пайарын ыләштәт вәт, түдбүлән ләмбәнок бинъянаш ак ли. Түдбүн башкәмжын корны, тыңъ ганъэтвләжүй — башкәмбүштүй. Ти корнывлә иктә рәдбү ик корнышкы йарлат машанәт? Түдбү тыңъым иктә рәдбү ынгылән машанәт? Тыңъ ганъэт ородак силтәквләжүм тидбү дә түдбү постол-влә алталаат вәлә вәт. Түдбү образованыйрак ыләш манын попэт,— тидбү ёнъят лачокок тәнгә ыләш. Тыңгә гыйнъят, ныешты түдбүн вуйвимжы тыңъянгүц ёль мәйнъянгүц йажорак ыләш машанәт? Тыңъ картым лыдын мыштәт?

ТАНЧАК. Йажонок ам мышты.

КЫТЫРЫИ. Түдбүжы?

ТАНЧАК. О, йажон кәрдәш!

КЫТЫРЫИ. Мәйләнәм картым пуай!

ТАНЧАК. Ма?

КЫТЫРЫИ. Ка ртәдым пуай, манам!

ТАНЧАК. Тыләнэтшы малын?

КБІТБІРИ. Пролетарски вуй-вим пайарныңгыц худа ёль йажо ылымын мәйн күзійт төбләт тәвә аңчык-тән пуэм. Кадай! (*Танчакын картым ныеволъа ганъок тойдѣ шывышын на-ләш дә картыш парньажыдан аңчык-та*). Тидбى ма?

ТАНЧАК. Тидбى... рәкәлә чучәш...

КБІТБІРИ. Тидбіжбы?

ТАНЧАК. Ам пәлбى.

КБІТБІРИ. Эх, тыйн! Эчә йәфәрәйтор ылат! Мәйн тәвә төрөккә ужам: маньъэрбышты тәмдән войскадавлән шалгым вәр тидбى ыләш. Тәвә тишты, изи шыргы шайылны, анжал доко, А группын кого силавләжбы шалгат. Тишты — тыйдән артыләри, тишты рәзәрвәвлә. Тәвә тидбіжбы — Б группы. Ну, ныңбы батарәйвләштәм ородыла шагалтән кәнбәт. Нинбәм тәвә тишкү, изи карәмбәшкү шагалташ кәләш. Лачокым попем вәт?

ТАНЧАК. Лачок вәкәт.

КБІТБІРИ. Тоты вот! Гэнъэраль-ный штабын майоржы лин кәрдәм вәт?

ТАНЧАК. Тәхәннәвләжбы қышәц вара тә ләктбидә?

КБІТБІРИ. СССР-гыц, Танчак тән, СССР-гыц. Ма циләок кәрдшашлык ылына, циләок биштешашлык ылына, ма вәрдүннә вәт иктәт ак биштәп. Картым лыдаш кәләш гәйн, — картым лыдына. Тәктырым ходыш колташ кәләш гәйн, — ходыш колтәнә. Винтов-кыгыц лүаш кәләш гәйн — вәйсләштү нылләй кәндәкш очкажым шыйдән. Ыңғылышыц?!

ТАНЧАК. Ыңғылышым.

КБІТБІРИ. Тоты вот! Ма гищән-на попат гәйн, — ма зөрөвлә ылына, ма донна наукым йамдат, мәнмән тиән бәлбәмаш маныт гәйн, тыйн, Коста Танчак, ит ўнъанбى. Кү тәнә попа гәйн, сыйнцәшбіжбы щывәл. Лачок-шымок йә — мәнмән шукыржок эчә ак сиғбى. Малын вара? Малын манат гәйн, ма циләжок угыц стройәнә вәт. Ти көвәз ныигынамат ужтымы бәлбәмашым ма стройәнә. Тәнгә строймаштына айтбіртәт, пәләт, цилә вәрдүнок айтбіртәт. (*Вәс сирбіштә орудыннан мүлгірәт*). Тәвәш, колат!? Ныңбы ма ваштарәшина йәмдәләттәт, тыйнбән господин майорэт ганъвлә ма ваштарәшина вырсым йәмдәләт, манъевыр-

вләм ыштәт! Ну, йара, тырхалай, тәләндәйт лиеш! (*Түркәштән көйнөйләштәп, вәс сирбіш мышынды жыдан кроза*).

ТАНЧАК. Тр... тырын.. Тәгу ўнъ-әт толәш.

(*Коктынат колыштыт*).

КБІТБІРИ. Тәдбігән молыжы күвәра?..

ТАНЧАК. Кү?

КБІТБІРИ. Тыйнбән шортның по-гонанәт. Тәвә цәцаш чәстбым пуэн көйнөйл шагалат.

ТАНЧАК. Ит мыскылы.

КБІТБІРИ. Тидбى махань мыскы-лымаш вара? Тыйн вәт мәйнбәм пуштын кәрдәт.

ТАНЧАК. Кәрдәм дә...

КБІТБІРИ. Ма вара?

ТАНЧАК. Тидбى тыйдә агыл. Тыйдәлән толаш эчә ир.

(*Сүенә шайылны Ондин үйк шакта*).

КБІТБІРИ. Тыйнгә гәйн...

ОНДРИН үйк. Порхова тәнг! Порхова тәнг! Амаләт гыңә?

ТАНЧАК. Кү тидбى?

КБІТБІРИ. Дозорный! Лүдән кол-тышыц ма? (*Танчак пакыла кәнәжәй*). Шылнәт?

ТАНЧАК. Йаләм... Йаләм ак кол-ты...

КБІТБІРИ. Шынцок, ит тәрвәнәл.

ТАНЧАК. Соикток живойнъек ам сдайалт. Тыйн саслаш цацаш тыйн-әләт гәйн, пульым плучайэт. (*Револь-вержөйдон кроза*).

КБІТБІРИ. Бишкәт тишты гәйн, мам вара саслымыла. Револьверәт-шым тайәмә, попазэт эчә.

(*Ондыри пыра, тойдә ваштарәш көйнөйл кәшбі Кбітбіри докы төрөк миә. Танчак, пүгірнәләйнәт, бәмбәләштү ныима тәрвәнәдәзок шийнзә*).

ОНДЫРИ (*шутьам биштәмлә*). Честь имею доложить, товарищ шеф, никаких происшествий не случилось.

КБІТБІРИ. Нымаханьят?

ОНДЫРИ. Лач нымаханьят лите. Ләшәнгы пыш ыләш манын, тыргыжланән колтышнаат, такәш трэвогы ылын. Да қынамжы гәйн мәнмән граньцаштын... (*Танчакым цаклән колта*). Стой! Тидбى кү ыләш?

(Ик манъар шайп. Ондыри винтов-
кыжым лүш виктэн шағаләш. Тан-
чак кидшым понышкызы олъен кол-
та; тойштәкән төйдөн рәвөльвәрбім
тайән шыңдәймбі; иктө-вәсбйштөй
вәйкө туран анжән шыңдәнбіт, тә-
вә-тәвә иктө вәсбйштөй вәйкө кәчәл-
тыйт машаналтәш.)

КҮЙТБІРИ. Ах, Васильев тәң, кә-
ләсшат мондәнәм. Знакомайалтыма-
да. Тиды йалдашам, шәфвлә дорцы-
нок колтымы ыләш.

ОНДЫРИ. Шәфвлә дорц?

КҮЙТБІРИ. Мәйн донәм иквәрә-
шок толнәжбы ылбы да, киән кодын,
варажы йамын каштын. Ти куп лоәш
йалжымат вәк шуышартән.

ОНДЫРИ. Документшы?

КҮЙТБІРИ. Цилә улы. Анчыктә-
мä!

(Танчак Ондырилән документвлам
луа).

ОНДЫРИ (документвлам ан-
чән ләктәшәт). Йара... манъә, мә
донына шәкләнән кашташ кәләш вәт,
кинам мә вәйкәнә миән тәйкәт, тәй-
дәймок анжы. Йужы вәрә йал валы-
ман куп, вәс вәрәжбы күшкөвлә каш-
тыт, эчә йүзгүнамжы пулькаат әртән
кәй. Йара бинъә, түнъәт шәфгүц то-
лынат гәйн, пиш йажо. Ләимет кыңә?
(Танчак ақ попы).

КҮЙТБІРИ (Танчаклан) Сәргәй
Иваныч, ма вара ат кәләсә? Түнъ-
гүцәт йадыт вәт...

ТАНЧАК. Простыны, тәң... Мәйнбін
йаләм пиш каршта. Макләцтәрән кол-
тәнәм вәкәт...

ОНДЫРИ. Кынты вара тәңә ли-
әлтәйнәт?

ТАНЧАК (нигышиштап ләймәнок
анчыктыдымыла китшибім равәдәш).
Тәвә түштәкәнлә. Мәйн вәт тәмдән
вәрвләдәм йажонок ам пәлй...

ОНДЫРИ. Манъә, мәйнән вәрнә
худа вәт, йамашат лиәш. Мәйнбін
тәвә биндә, кок ёрнә лиәш, ўштәй-мых.

КҮЙТБІРИ. Хинб кәләш?

ОНДЫРИ. Улы гыңә?

КҮЙТБІРИ. Ләшәңгү пуаш мондә-
нәм. Тәвә, на.

ОНДЫРИ. Тау вәлә! А то мәйнбін
запасәм пыйтән кән ылбы. (Хинб
нәләшәт, ышмашкызы прошокым ко-
лата), Ох, махань качы! Тыл төрөштүй

изиш шыңцәләлшаш. (Шыңзәш.) Ма-
хань ўшты.

ТАНЧАК. Тә донда тиштү тыр
агыл вәт?

ОНДЫРИ. Тыр агыл башкәлә. Тә-
хәнъ йыдын сыйнәжат анчаш ак си-
түй. Тамахань кәлтәмәшвләйт каймы-
ла чучыт. Кол чымалта молы гәйнәт,
пышын толыт машанәт. Амыйкым мар-
дәж тәрвәтә гәйн, амыйк лодон тәгү
толәш машанымыла. Йужнамжы по-
тьикәок башкәләш. Икәчбі, иктә тый-
зак-пәләк лиәш биндә, тәхәнъ трәво-
гым тәрвәтәнәм: тантатам ужынамат,
әдәм машанәнәм, виц патроным та-
кәшшок лүэн күшкәнәм.

ТАНЧАК. Попашат укә, салтак
служба нәлә ыләш.

ОНДЫРИ. Күштылгок агыл. Тән-
гынъәт, нычово, махым ана пу. (Йө-
рәлтән). Айыртәмәйнок тәхәнъ шәф-
влә палшат гәйн, тырхәнә.

ТАНЧАК (ынылыда). Күвлә?

ОНДЫРИ. Тәок тәвәш — шәфвлә.

КҮЙТБІРИ (талашән). Мам кәрдәй-
нә, тәйдәм и баштәнә. Лачок вәт,
Сәргәй Иваныч?

ТАНЧАК. Лачок, лачок... А...
кәләсәй, тәң... Служәнжы ныэрәт
ат ли вара?

ОНДЫРИ. Кыңә тәнә — ныэрәт?

ТАНЧАК. Службаәштәж?

ОНДЫРИ. Служба — службаок ыләш.
Каждыйжок баштышашлык пашажим
баштән миә. Тә — заводышты, станок
доны, мәйнжы — тиштү, граньциштү.
Попашат укә, йүзгүнамжы труднаат
лиәш, күлмәт, цытбәрәт дә соикток
шалгымыла, — шалгәт, граньциә вәс
монгырыш анчәт.

ТАНЧАК. Ак ли вәт, дисциплины.

ОНДЫРИ. Дисциплины гишән ат
анчы вәт. Дисциплиныжы түй ан-
чымашкыщок лиайләш. Пыйтари тиши-
күт толмықем, вәс сирбашкы пиш ан-
чәм ылбы. Вәс сирбашкы погынән
шагалшы халықым бинокльдон ужа-
мат, шүмәшәм тыргә вәлә чучәш ылбы.

ТАНЧАК. Вырсы тыйнәләш маша-
нәт?

ОНДЫРИ. Вырсы?! Укә, вырсы
агыл. Рәвөльзим ак баштәп вәл ма-
ннын мәйн со шанәм ылбы. Йакшар
плак лүктәләмим со анчәм ылбы.

КҮЙТБІРИ. Рәвөльзиды тәвә,
Васильев тәң, йылә ак лиайл.

ОНДЫРИ. Ак лижбым палэм. Тэнэг гайньёт, майнь со вычэм. Постышты шалгымэм годым, вэс сирбиш йүжгынамжы анчалатат, сыйгырал колтымок шоёш: „Эй, тэнгвла, ма чортим таа тыйштэй вэрэмэм шывшыда! Малын господавлам урдэдэ! Ревользум бишташ кэлэш!“ — манмок шон колта.

КЫТЫРИ. Майнь вэт лачокок сыйгыршыям. Тэнгэчтиши толымат, тырхэн шым кэрт.

ОНДЫРИ. Тэнэг гайнь шэфдон подшэфный ик шанымашынок ылытыш.

КЫТЫРИ. Лачокок! Сэргэй Иваныч, тайныжий мам кэлэсэйт?

ОНДЫРИ (*Танчаклэн попаш ирёй-кём путымла*). Коньэшний, эчэ тидбий шанымаш вэлэ дай, тэнэг гайньёт, тидбий союкток лин шоёш, тайнэг вэт, Порхова тайн?

КЫТЫРИ. Лиэш, лиэш, Васильйэв тайн.

ОНДЫРИ (*Танчаклан*). Тайныжий тайн, кыцэ шанэт?

КЫТЫРИ. Тидбий эчэ тидбиймын ынгылэн шоктыдэ. Майнь шанымаштэм, йылэ ынгылэн шоёш.

ОНДЫРИ. ынгыла, ынгыла.

ТАНЧАК. Граньца вэс вэц толшывлэ донжы мам вара биштэдэ?

ОНДЫРИ. Мам биштэнэ? Каждый дон — каждый статьян шамак толшы, тайн труйши ылат гайнь, ньмахан худамат шанэн толтэлэйт гайнь, пожалесты йылб, социализмий стройаш палши. Пыээйрнъякштэй йылбашы цилдэхалыкланок СССР йылэш вэрбим пуа. Ну, ош бандит ёль шпион ылат гайнь, тайнам вара...

ТАНЧАК. Тайнамжы ма?

КЫТЫРИ. (*Тойдой вэйкү турган, раскылын анжэн*). Тайнамжы — йышкы-мэдийм бишкэок палы.

ОНДЫРИ (*винтовкын кит мычан кычэн, затворжым пачэш*). Ньимат йижлэйбидээок! (*Танчак тайрэштэн вазэш, кидшибим понышышкыжы цикэй*).

КЫТЫРИ. Мам вара тайргэштэн колтышыц, Сэргэй Иваныч?

ОНДЫРИ. Малын ньима йижлэйбидээок? Тэвэ малын: пүшэнгэйм роаш гайнь, тайнгыцок роаш кэлэш. Тайтээок мэлдэни цилдэхээштэн айттайртэйлбйт. Тэнгэчтиши вадэш колда вэт, вэс сирбиш-

ты кыцэ лүлэвбай. Гадвлэ, вырсым йамдблэт, маньэрбим, рэпэтицдэй биштэвбай. Ну, йара, ма бишкэ пашанам палэнэ: иктэ ма лин колта гайнь, ма, армиштэшвла вэлэ агыл, шэфвланаёт винтовкын налбайт. Тэнэг вэт, Катья?

КЫТЫРИ. Лачокшымок тэнгэлэ.

ОНДЫРИ. Ну, биндэ майнь кэшбим. Оролаш кэлэш, иктэ ма линэйт кэрдэш. Цэвэр!

КЫТЫРИ. Цэвэр, Васильйэв тайн.

(*Ондыри винтовкыжым биңбүжэ гач сэйдэй дай кэй. Кыттыри дон Танчак паштэкий пыт анчмат, икманьар жээлэх ийукат укэ. Вара, тамахан нэлээлэй намалтышкыц ытлатмыла, Танчак пулышыжым кыптыртал колтадаа рэволъвержбим лыктэш*).

ТАНЧАК. Кэш ...

КЫТЫРИ. Маньэ ..

ТАНЧАК. Малын вара тайн майньбим тойдэлэн кычыктэн шыц пү?

КЫТЫРИ (*койырэн*). Тайныжий майньбим пушташ сөрбшыцш.

ТАНЧАК. Ти гишэн агыл. Аньят майнь тайныбим лүэн ам чуч ылын. Тайныбим тамахан вэс шанымаш ылын.

КЫТЫРИ. Махань?

ТАНЧАК. Ам палай. Тайн лүдшүй бидбэрмаш ат ыл ылмэтийм вэлэ майнь палэм.

КЫТЫРИ. Махань шанымашэмжбим кэлэсбашш? Колыштай: майнь тайнам сыйгырал колтэнам ылгэцүй, таа коктынат иктэ-вэсэдэй ывикэй күрэдэлэш кеччэлтэйдэй ылы. Тайнам лачокок вээр йога ылын.

ТАНЧАК. Тайныжий тидбим бинэт биштэй ылын ма?

КЫТЫРИ. Укэ.

ТАНЧАК. Малын?

КЫТЫРИ. Ат цаклы? Вэт таа коктынат шүмбэлкэвлэ ылыда.

ТАНЧАК (*турган анчалын*). Майньшманвлэ ылына.

КЫТЫРИ (*пиньдайн*). Тайдам тышманвлээш биштэйт. Лачокшымок гайнь, таа шүмбэлкэвлэ ылыда. Коста Танчак, майньбим шайгаэмлэн биньнэт гайнь, майнь тайланэт төрөк кэлэсэм: тайн войуйаш тайнэлэйт гайньёт ...

ТАНЧАК Ну?

КЫТЫРИ. Красный звездэ вэрцвойуйаш тайнэлэйт...

ТАНЧАК (*ик манъар шып лимбей*). Ти гишэн попаш ак кэл

КҮЙТБІРИ. Ыңыләмә! Тынъ ганъет-
вла граньця вэс вэлнү шуки мыйлио-
нын ылыт. Цилә вэрэок: Румыныш-
тат, Польшиштат, Япониыштат, Гер-
маниыштат, Францииштат—цилә вэрэок
нинү ылыт. Нынай майләннә тынълә-
ток шүмбәвлә ылыт дә кыйзит тынъ
нинү вэрц отвәчайэт.

ТАНЧАК. Мыйн? Отвәчайэм?

КҮЙТБІРИ. Манъэ, ләмбәнжок тынъ.
Тынъ нынай прэдставитеэльшты
ылат вэт, тынъ тышак шачынат, куш-
кынат, нынайон иквәрэш ровотай-
найт. Мыйгеш тыш кэйэт гыйнъ, нынай
вэт тынъгыцэт майнман СССР гишэн
йадышташ тынълайт. Нынълән тынъ
аталаш тынълайт ма? Тагачы тынъ
ужмәт правда гишэн тынъ нинълән
изишэт ат кэләсб гыщ? Колышт до-
ко, Коста Танчак, ти господа майор-
вла тынъын вуйышкәт цилә шышкын
оптымымок ик минутэш дә мыйн
тынъбым мондыктынәмок ылнәжбы. Быш-
кә донэт бышкә честный лимә ылнәжбы,
күн вэрц дә кү ваштарәш ылмәдбым
бышкәгыцэт йадыма. Ну, ма вара ик
ийукымат ат лык?

ТАНЧАК. Мыйн... мыйнбый...
Укә, бидбәрәш, ти гишэн попаш ана
шагал! Ам кәрт, тидбым бишташ ак
ли... Прокльатый йал! Ти йал
гишёнок мыйн бинде йамам!

КҮЙТБІРИ. Каи, мыйн анчалам ...
Кәмәтбым кыдаш!..

ТАНЧАК. Мам вара тынъ тиштә-
кән пәләт?

КҮЙТБІРИ. Ужына тәвә. Тырлай,
кыдашәт палшалталам... (Кәмжым
кыдашәш. Йалжым анча). Каршта?
Тиштәжбы? Тожы каршта? Ну, тырхы!

ТАНЧАК (лүдйин). Мам вара биш-
тәнәт?

КҮЙТБІРИ. Тырхы манам. (Йал-
жым шывышыл шоңдә, Танчак сыйғы-
рал колта). Ну вот, бинде цилә йара!

ТАНЧАК. Тынъ воскәек йаләм кый-
рый шушың.

КҮЙТБІРИ. Агыл, мыйн төрлай-
шым вэлә. Вәрбышкәйжы шындыбашым.
Иктә цашышты хоты күшты. Ташкал
анчәма йә. (Танчак көйнөвләшәт,
ольян ташкалаш). Кышэ вара, ләшә-
нышыләок каршта?

ТАНЧАК. Агы-ыл... Ләшәнгыйшы
ганъок агылыракла чучәш...

КҮЙТБІРИ Изиш каштын анчәмй.
(Танчак ик манъар ашкәдәш). Лиәш?

ТАНЧАК. Лиәш ганъок, кышэ ва-
ра тәнгэ көрдүц?

КҮЙТБІРИ. Тиды такәш, изиш вэ-
лә макләштәлбүн. Шүнжы моло ны-
мат шывышты. Тәхенъвләм мыйн шу-
кы төрләнәм.

ТАНЧАК. Мәдицинәм тымәньят
ма? Кышты?

КҮЙТБІРИ Тонна, курсышты, пер-
вая помощь, манмы кружокышты.

ТАНЧАК. Укә, тынъбым ныигынамат
ынтылән ам шо вәкәт (Кидшым пуд).
Тау вэлә, тәнг...

КҮЙТБІРИ. Пакылажат попы: Пэр-
хова тәнг—ман.

ТАНЧАК. Тау... (Иктә вэсбәш-
тойлән кидбіштәм пумы үодым, сүз-
нүш түшәнбүлә логыц майор пырән
шагаләш. Цилә лыавыргән шынцүйн,
купышты сәрнәйт каштмыжым тө-
рөк пәлбәмойлә. Танчак тыйдәм уж-
мыкыжы, кидшым йөләрәк нәләшәт,
төр шагаләш. Йал парња мычкы-
жы ик манъар жәп ламайалт шал-
гәнәт, Танчак дон Күйтбірим ма-
йор турал анча. Пэроскым лыктәш
лә шывашаш тынъләш. Ик манъар
выт үукат укә).

МАЙОР. Йәфрайтор Танчак...

ТАНЧАК (көйрбәләтшөй үүктөн).
Манъэ, господин майор...

МАЙОР (Күйтбіри вёйкү анчык-
тәнәт). Ти бидбәрим кычы дә... (Пуш-
тын шуаш кэләш манмыла кидшы-
дон равэт анжыкта).

III Кыдэж

Дъэкораци тыйдок. Амаш вэлныш кошташ сакымы вэпш вэлэ укэ. Ирок, Мадиаш, кэмы годым изин-ольэн сотэмалтэш. Тыл тыйршты, кидшыдан вуйжым ёнгэлтэн майор нэрэн шынзэ. Танчак, гевольвэрэм кычэнэт, стражыты шалгымыла шалга. Амаш докс ольэн миёт, амашыш анчалнэжэ. Майор изиш вуйжым лүктэлэшэт, Танчак эчэйт часовойла тыйнэн шагалэш. Майор шижэн колта дэ шынцэш.

МАЙОР. Валгалтэш. Ну, биндэ мам биштэвэ?

ТАНЧАК. Пайлэн ам кэрт, господин майор,

МАЙОР. Пайлэн ат кэрт. Вольык! Кэлэсбшым вэт: потныкэтим йажоракын йалшты маньым. Кэлэсбшым ёль укэ?

ТАНЧАК. Так точно, господин майор. Мийн тыйдым йалштышым.

МАЙОР. Молчать! Йалштэнэт ылгэць, тыйдб вэрбштэйжок лиэш ылъы.

ТАНЧАК. Господин майор, вэйтюктарэн кэн.

МАЙОР. Молчать, манам вэт! Махань вара тийн погранычный полкын ѹэфэртэйржэ ылат? Кэлтэймаш маханы! Кэлэсб! Биндэ мам вара ёштэнэ?

ТАНЧАК. Пайлэн ам кэрт, господин майор.

МАЙОР. Вийэт йыр шаналтэн попэнжэ кэрдэт ёль ат кэрт?

ТАНЧАК. Нынак ньэт, господин майор! Мэнмэн ёштэйшашлык паша—шамакым колыштас...

МАЙОР. Хм... Шамакым колыштас? Тидб... Тидб пиш йажо. Тийн дисциплинированный ылат. Кэйзитши дисциплинэм вуйгэцэт вэрэмшш шуэн колток. Тэхэнэ кого пашаён вэрэмштэйжэ дисциплинэдэок йара, мийн разрэшайэм. Ынгылэт?

ТАНЧАК. Нынак ньэт, господин майор!

МАЙОР. Ороды!

ТАНЧАК. Так точно, господин майор.

МАЙОР. Тийн вэт гогранычник ылат. Кым и нэрти ти вэрвлэштэй сэрнйлыштэт, ти положэнйгэц кыцэ ляктэш кэлэш тийн пайлышашлык ылат. Дисциплинб, попашат укэ, йажо паша дэ молыгбшшт анцышы...

ТАНЧАК. Молгыцэт анцышы—дисциплинб ылэш, господин майор.

МАЙОР. Пиш йажо! Дисциплинб ылмашыжы...

ТАНЧАК. Вуй-йыр шаналтэдэок попаш дэ шамакым колыштас, господин майор.

МАЙОР. Ороды!

ТАНЧАК. Так точно, господин майор!
(Тытыш).

МАЙОР. Колыштай, Танчак... Мийн майор ам ыл, тийнжэт ѹэфэртэйр ат ыл... Мийн тийн донэт эдэм дон эдэм попымылаок простан попэм. Вырсы лимайктишты, тэвэти вэрбшты, ванчэн кэш лиэш манын гэнээральний штаб шана. Тэнэ шанымаш са-мыньяш толэш. Мийн гийн пайлэн ляктэм: штаб шотэш нэлбэн пиштэмь тошты күртни корны насып пыдыртэн шумы дэ тыйдым вэйт нэлбэн. Тидб мэлэннэ пиш кого значенйян ылэш, ынгылэт?

ТАНЧАК. Так точно, господин майор!

МАЙОР (вэрбим снимайэн нэлбэн пумагам лыктэш). Вырсы годым мэнмэн сийнгимашнэ тэвэти пумага вэлнэ ылэш.

ТАНЧАК. Мажж иктажб вэйкб вырсыдон шагалаш йамдблэлтэн гыцэ, господин майор? Кү вэйкб вара?

МАЙОР. Тидб тийнбэн паша агыл. Вий йыр шанэн тыйлэт попаш агыл!

ТАНЧАК. Так точно, господин майор.

МАЙОР. Ти пумагам тыйшкб, мэнмэнвлэ докс нэнгэн шоктэт гийн, мийн тыйланэт унтьэр-офицэрски нашивкэм, мэдэлбэм, оксам пуаш сөрэм. Ну?!

ТАНЧАК. Сусун ёштэм, господин майор!

МАЙОР. Тийн гийн, иктэ-мам шаналталыма. Ныэушты пышим ёль шалым моаш ак ли?

ТАНЧАК. Пайлэн ам кэрт, господин майор!

МАЙОР (коинбиль шагалэш дэ тыйдэн лицайшкбэжж мышкындым лүдбиктэн нэлбэн миа). Тэнэ ородыла попымашэдбим ат пырахи тийн... Так точно“, дэ „Пайлэн ам кэрт“

манымывләэдйм мәйнъ большы колышт ам кәрт. Попэт гыйнъ попы, кындым пи постол оптән ит шалгы. (*Тытыш*). Мәймән докумәнтвләнә лачокымшывлә ағыләп... Кычымыкышты, тыйнъим, иәфәрәйтүр, лүйт.

ТАНЧАК. Так точно! Тыйнъимат тәнгәек господин майор!

МАЙОР. Тидбайжы тыйнъим шытырландара гыщә?

ТАНЧАК. Так точно. Внутрәнныи службан устав сәмбийн гыйнъ, начальныкым ытараш манын салтак башкымжын вуйжым пиштешшәшлык ыләш.

МАЙОР. Ну, мам вара Ыштәнә?

ТАНЧАК. Пәлән ам кәрт, господин майор.

МАЙОР (*мышкындыжым арышила лүктәләш*). Эчә?! (*Мышкындән колтымжым ладнанок вычэн шалгымла Танчак вәргицши тәрвәнйәдек шалга. Коктынат тамам түрк колыгышташ тыйнәләт*). Какльакам сәрнәлмәй дорцын тәгүй аңыт вәшләдон ыдырән толәш. Рокәш виälт ва! Йамдбай ли! (*Рок тәрвән пүгйәрнән шейн-цәш дә револьверим лыктәш*).

ТАНЧАК. Лүән колтышна гыйнъ, ик卢 минутышты дозорный катыэр тищәкти толын шагаләш. Мә вәс сирыш ванчән ана шо лиәш.

МАЙОР. Соикток ныигышкы пырән кәаш.

ТАНЧАК. Дозорныйжы? Йогы вйткүп ләкмәшкок мә вайлбийнә тыйдбай лүләш тыйнәләш.

МАЙОР. Тесс... (*Анчылтәш*).

ТАНЧАК. Тидбай коллоәц.

МАЙОР. А-а... Тидбай пышыжым кәрәк ма-дә наләшок кәләш.

ТАНЧАК. Нымахань йуктәек вәлә башташ кәләш, господин майор. Дозорный йукум коләштәр төрök кыргыж толәш, дә пльосашкы ләкмәйкәнәйжы...

МАЙОР. Тырын шейнзй. Ит мондбай: мә тишкы корным йамдән самын толынна. Револьверәттәм тайок... Тәнгә...

АГАФОНЫЧЫН ЙУК. Эй, цөвәр юлдай! Эч, тищбы порт циц хынавлә ылытыш. Хозажы гыйнъ укә. Тәнгә ак йары! (*Токышты толәш*) Пуры кәччы, православныйвлә. Махань йымы вара тәмдәм тиш кандән?

МАЙОР. Пуры кәччы, тьютья! Куплоештә йамынна. Тәвәш тәгәм йалжым шушыртән шуш. Сәдбәнд онок тищбай амалаш вәрәштәй.

АГАФОНЫЧ. Йара-йара, хына толмылан мә сусу ылына. Тәҗбә кыштышы ылыда?

МАЙОР (*օրбін колтымла*). Ма?

АГАФОНЫЧ. Кыштышы ылыда ма-нам?

ТАНЧАК. Мә мәйнбәрнәшшә ылына.

АГАФОНЫЧ. А-а! Тәнгә.. тәнгә.. Мам вара тищбай сәрнәләштәйдә?

ТАНЧАК. Так, башкимнән пашадон.

АГАФОНЫЧ. Пашадон? Тыйнә йә, каждый эдәмәйнок башкимжын пашажы үлә. Гидбим мәләннә пәләш ак кәл. Бидбәрим ужында вара?

ТАНЧАК. Бидбәрим?

АГАФОНЫЧ. Эчә амала сәй. Тайдылән кейнъыләштәр пора сәй. (*Амашыш кәнәжәй, майор корныжым ёрән шагаләш*).

МАЙОР. Колыштай, тьютья...

АГАФОНЫЧ. Ма вара тыйнъ мәйнъим нымахань виртәек шонгәш шотләт, тьюти дә тьюти манат?..

МАЙОР. Ләимәтшым ам пәләй.

АГАФОНЫЧ. Ат пәләй гыйнъ ма вара? Ат пәләй гыйнъ мәймән вәс сәмбийн попаш лиәш вәт: гражданын, ѿль тәнг манаша Тыйнъжы со тьюти дә тьюти манат. Тамахань шонгәш шотләт... Аңыт, мәйләнәм эчә бидбәрим наләш вәлә пора.

МАЙОР. Бинъә простиюк, тәнг.

АГАФОНЫЧ. Тәвә тәнгәжәй гыйнъ иажорак лиәш.

МАЙОР. Колышт доко, тәнг. Тыйнъ мәймәм пышын нәнгән кодынат ылгәцүй, тәржим пиш йажон түлбәнәнә ылнәжәй...

АГАФОНЫЧ. Нәнгәшшәжәй кышкы?

МАЙОР (*кидшайдон анжыкты-ләш*). Тышкы.

АГАФОНЫЧ. Тышкы - Ы?

МАЙОР. Тышкы ағыл, тәвә тищкы.

АГАФОНЫЧ. Тама тыйнъ воксәк путыйән шунәнат: граньциә вәс монгышкат анчыктәт, күкшүй сирышкәт равәдәт. Толкыдан попәмә.

ТАНЧАК. Пограничный заставыши нынгэн кодай.

АГАФОНЫЧ. О-о-о! Тэвэ ма ылыныш! Мыйнжий гыйн машанэн колтышым... Йара йок... Ваарарак нынгэн кодэм.

МАЙОР (ак ынылы) Ваарарак?

АГАФОНЫЧ. Кечивэл качкышым качылдалмыкы...

МАЙОР. Качкышым качылдалмыкы?

АГАФОНЫЧ. Эдрастье-пурсы кечй! Ма вара, тыйн клухой ылат? Ат колма? Кэлэсбүшмий: вара, кечивэл качкышым качкышым качылдалмыкы, маным.

МАЙОР. Мыйн, коньешний, колам, ынгылэм дэя (*Танчак вёйкэ анчалэш*).

ТАНЧАК. Малайнн тэнг, кызыйтот кэлэш, йылэрэк.

АГАФОНЫЧ. Кызыйт гыйн ам нынгэ.

МАЙОР. Малайннажи кэш кэлэш вэт!

АГАФОНЫЧ. Кэлэш гыйн, ма вара! Мыйн кызыйт вэйт йогы воктэн жакым шийндэнэм, колым лүдийтэйл кашташ кызыйт мыйн ам кэ. Качкышым далашат кэлэш, кэнхалтбимят шоэш... Кыш вара талашашыжы? Тэвэш, тылым олталынаат, коллэмий шолгалтэнэ, шукэш агыл, дозорный толэш. (*Майор дон Танчак иктэй - вэсбүштэй вёйкэ анжалыт*). Дозорный Ондырий ажло мылойэц, йылэрэм кийнхилтэнэ. Тэхэнь ажло компанийжим столицьштыйжат ат мо лиэш. (*Амашыши пырынэжий. Майор корным ёрэн шагалэш*).

МАЙОР. Колыштай, тэн!

ТАНЧАК. Йылэрэм жэрэ годымок эчэ кэш.

АГАФОНЫЧ. Кыше вара тэнэ? Качтэ йүтэок кэш ма? Тэнэш годымэт маханы бирвэзийвлэ ылыт. Пэрви гыйн, йылэрэмшвэлэй ыидым капка анзыкат лякташ лүдйт ылы вэт, господа тэнгвэлэ. Лүдйт ылы! Цилагыцок лүдиййт: роднаждыгыцайт, марыжыгыцайт, йымыгыцайт, кэлтэйшгыцайт — цилагыцок лүдйт ылы! Молым йылэрэмшгыц нымат ак яйтэп ылы. Лүт вэлэ. Тэнэш годшывлам анжалай, ыидым купвлэ лодон граньца тэйрэш моло толыт, амашышты бишкэтэшток амалат, лүаш гыйн вэслэйгыц нёллэй кэндэкиш очкажды шийндэт. Тэвэ кыцэ! Тэхэнхэвлам ужында?

ТАНЧАК. Ужынам.

АГАФОНЫЧ. Кызыйт тэвэ, чайбим

шолталтэнэ, чайэм эчэ ик кокэнэ пиштэш ситэ... (*Амашыши пырынэжий*).

МАЙОР (корным ёрэ). Тэвэ ма...

АГАФОНЫЧ. Тыйн ма вара, мыйнбум амашыш бинэт пырты ма?

МАЙОР (амаш дору тэйдий шыкэн карандгаат). Агыл, тэвэ махань паша. Малайнн йылэрэк кэш кэлэш.

АГАФОНЫЧ. Йылэрэк? Малын вара йылэрэк! Аль иктэжигыц шылнэдэ?

МАЙОР. Мам вара акэлбим попэт! Тэвэш докумэнтвлээмэйт цилэх улы. (*Докумэнтвлэжийм лыктэш*). Тэвэш: дан сэй...

АГАФОНЫЧ. Тыйн тидий такэш! Пишток. Мыйн вэт малограммий ылам. Докумэнтвлээдий мыйн кызыйт лыдаш тэнгэлльбим гыйн, вады яактэтишэц тэрвэнэн ана кэрт лиэш. Малайнэмжий кү ылмыдам палашыжат, тэнгэрэйкок. Мыйн колым вэлэ кычэм. Молым агым... (*Вэпш укэжийм ужэш*). Эдрастье-пурсы кечй! Вэпшемжий кыш кэн колтэн ваца?

МАЙОР. Махань вэпш?

АГАФОНЫЧ. Маханы! Маханы! Вэпш гыйнбай пэпш. Тэвэш тишакэн, амаш вэлэн, кошташ сакэнэм ыльы. Тэок иктэ мам биштэдэлдэл вэл? А?

ТАНЧАК. Мам вара тыйн, тьюти попэт? Малайнн малын вара кэлэш?

АГАФОНЫЧ. Тэнэ. Вэпшемжий шпульцы шыртэй агыл вэт. Кышанайш тайаш акли. Вадэш бишкэок шийндэн шийм коды вэл? Укэ, налтэлэм... Аньят налбайнамэт?.. Шонги вэкйлэх кыэ мондалтэш вэт!

ТАНЧАК. Налбайнэт вэкэт.

АГАФОНЫЧ. Налмэмжийм ужыц? Ам саслы ылнэжий. Мыйнбийн вэпшвлээмжий цилёнок каймы вэрийштэй кэчэт: иктэйтшэй шим көрэгэй доны, оголым сэргэлмэштэй кечай, вэсэйжий — заточышты, кымшыхыжий — яарлан доны... Укэ — мыйн тэйдийм налтэлэмок... Аньят йылэрэшэм, когон ышаа ылмыжидон, тэйдийм амаш көргэшкэй пыртэн. Тэнгэек, мол агыл... (*Амашыши пырынэжий, майор корным ак туу*). Ма ваца?

МАЙОР. Тыйнбийн вэпшэт тиштэй укэ.

АГАФОНЫЧ. Укэ манат? Анчалына тэвэ. (*Майор эчэйт ёрэн ша-*

галәш). Ма вара хозам Ышкә токыжы түнүң биңэт пырты ма?

МАЙОР. Акли.

АГАФОНЫЧ. Ма, түнүң мыйләнәм начальсты ылат? Карапат гыйнъ—каран! Мыйнъ шоны ылам гыйнъят, эчә кәрдәм; ат карап гыйнъ, пагырым нәләмәт төвә, вуй луәшет пуәм! (пагыржым лүктәләш).

МАЙОР (револьвержым анчыкта). Акли!

АГАФОНЫЧ. А-а! Тәвә махань паша ылын! Түнүң ышан ылынатыш. Ну, акли гыйнъ, ак ли—револьвер ваштарәш пагырдон ат шагал. (Өрдөйш каран шайнәш). Йара бинъе, шайнзайдәйнәйт, тавакым шывышылдалына. (Тавакым шывишәш).

МАЙОР. Мәнмәм нәнгәйэт ёль укә?

АГАФОНЫЧ. Варарак, кәчәвәл кытлашты...

МАЙОР. Вәрәмәм изишәт шывыштәок, кыйзыйток!

АГАФОНЫЧ. Кыйзыйшы ам нәнгә.

МАЙОР (револьвержым виктән). Ат нәнгә?!

АГАФОНЫЧ. Ит лүдиктә, ит лүдиктә, мә пиш лүдшок ана ыл вәт. Мыйнъин ат-әм Кийәв доныш ылын, авамжы Виньица ала доныши. Сәдбәндөн мыйнъ пиш пыт эдәм шачынам. Ам нәнгә манынам гыйнъ, ам нәнгәок!

МАЙОР. Лүән шуәм!

АГАФОНЫЧ. Ма толкыжы? Лүән аңчәмәй йә—кыйзыйток дозорный катыэр тишил лиәш, Ондырият толәш. Түнәм ылымаштәйт пытә лиәш.

МАЙОР. Тәнгә гыйнъ, йәфрәйт, айда пышыш! Ышкәжигүц паснаок кәнә.

АГАФОНЫЧ. Кәмәдә йә. Мыйнъ гыйдәм пасна амыж логыц соиток ләк-тыйн ада кәрт лиәш. Мыйнъжы эчә саслаш түнгәләм.

МАЙОР. Ма?

АГАФОНЫЧ. „Краулым!“ саслаш түнгәләм манам. Тыр ыжәрән йук йажон шакта.

МАЙОР. Йәфрәйт, кычы тидбим!

АГАФОНЫЧ (көйнүйл шагалештә, пагыржым лүктәләш). Здрастъә-пурә кәчү, кычәмәдә тәвәш! Укә, тишил мыйнъим тырынок нәнгән ада

кәрт. Ну саслышаш ма? (Ышмажым кәрә).

МАЙОР. Тырлы! Йәфрәйт, цәкнок!

АГАФОНЫЧ (Танчак цәкнә). Цәкнок ма! Тәнгәжәй йажорак. Тәвәчайбым шолтәнә, колләмәм сәкәлтәнә. Хынавлә лида.

МАЙОР. Алталәт, тьюти! Түнүң мәмәм кычыктынәт!

АГАФОНЫЧ. Мыйләнәм ма нужда вара түнүйм кычыктән пуаш. Мыйнъ колым кычән бىләм. Түнүң донет вәш линнә—айырләннә, а кү түнүң ылат, малын тишил каштат,—тидбим мыйнъин паша агыл. Тәвә, шукәш агыл, Ондыри толәш, докумәнтвләдәм анчаләш. Докумәнтвләдәй йарагалвә ылыт гыйнъ, идә шәкләнәй, йарагал агыләп гыйнъ, — идә опкәләй—лүмәшкә вәрәштәйдә. Мыйнъжы ти пашағүц өрдөштәй шалгәм.

МАЙОР. Колышт дәко, таң... Тәвә тишил ыдыым мә корным йамдәннә. Амыйж воктән кашна-кашна, тишибтүш, вара тамахань насыпыш миен түйкәшнә.

АГАФОНЫЧ. Тәхэнь насып улы. Тышәкән вырсы йактәйт эчә кыйртны корным стройынештә ылы.

МАЙОР. Ти насыпши кышкәвәк кә?

АГАФОНЫЧ. А кү пәлә?

МАЙОР. Ты насып мыч иктәпел цаш кәшнәйт, пакыжы вәйт мышкын колтән.

АГАФОНЫЧ. Мышкын колтән манат?

МАЙОР. Манъә, вәйт нәлбән колтән.

АГАФОНЫЧ. Тәвә ма ылыныш!

МАЙОР. Тыштәкән түнүң ылынат?

АГАФОНЫЧ. ылынам.

МАЙОР. Вәйтши кәлгән нәлбән вара?

АГАФОНЫЧ. Насыпым манат?

МАЙОР. Манъә йә..

АГАФОНЫЧ. Вәйт нәлбән гыщә?

МАЙОР. Вәйт агыл гыйнъ, ма вара бинъә нәләш?

АГАФОНЫЧ. А-а... тидбим мыйнъ лач түрәсок кәләсән ам кәрт. Вәйт вәт пашкәмәш: кыштакәнжы ик мәтр кәлгүц, кыштакәнжы кым мәтр, йуж вәрәжәй гыйнъ кәндәкш мәтр йактәок шоәш вәкәт...

МАЙОР. Мыйндыркы нэлбйн?
АГАФОНЫЧ. Насыпбим?

МАЙОР. Маньэ йа.

АГАФОНЫЧ. Вый нэлбйн?

МАЙОР. Маньэ... Ма йыдым шийнэ цаклы, пыцкэмбш ылбы.

АГАФОНЫЧ Кыцэ тыйлат гражданын, кэлэсбашш... Сынзадон анчэнок пайлыш ак ли вээт... Тэ шүдй ашкыл, тэ километр, ёнъят кым километр йактэок шоэш... Кү пайл! Ну, колым итрэйбашш ма? (Кийнбүлэштэй пыш докы кээ). Колэмжий вэт мыйнбйн пышышток.

МАЙОР. Пышын кэаш шагалат гыйнъ, сойток лүэм!

АГАФОНЫЧ. Мыйн ёшкэ бүлмэшэмлэн ёшкэ тышман ам ыл (жээ).

МАЙОР. Мам ёштэн аvara. Иэрфрайтыр?

ТАНЧАК. А? Тидым соикток колыштараш ак ли, господин майор.

МАЙОР. Йара вычал анчэнэ. Тиды саслаш тыйгэлэш гыйнъ... (Логоргүйц пүктэш манмыла кидшёйдон анжыкта). Ынгылышиц?

ТАНЧАК. Так точно, господин майор, ынгылышым. Дозорный толэш гыйнъ да амашыш анчалэш гыйнъ...

МАЙОР. Ёдьиржым пуштыц?

ТАНЧАК. Укэ, господин майор. Пидын пиштэшэм да ышмажыг шёшкён питбэрэн шёндбашым...

МАЙОР. Ороды! Кийзиток пуштын шу, да ит рүжгэ. Пуштмыкэтшы лыкышки; тар лбиваки шёйкал колты..

ТАНЧАК. Господин майор, мыйн...

МАЙОР. Тырлы! Кийзиток пушт! Колыци?

ТАНЧАК (цэштэйм пүэн). Так точно, господин майор! (Амашышки пыра).

(Тийнамрэйк ганьок вэс вэцбийн Ондыри толын шагалэш. Тийдбэ лывшалт лывшалт ашкэдэштэй, ѿштымыж тийдбим кычмыжи төрөк пайлдбэрнэ. Тийнэ гийнъят, майорын ужын колтаат, винтовкыжым тийдбий виктэн шёндэй. Майоржы шэклэнэн тийдбим анча).

ОНДЫРИ. Шагал! Пропускэт улы?

МАЙОР. Ит лүт, цилә улы.

ОНДЫРИ. Анчыкты.

(Майор кийшэнбаштэжий кычылтэш).

ОНДЫРИ. Йайлэ, йайлэ, ато... (лыв-шалтэш) Шамгайц кэйэм...

АГАФОНЫЧ. (толын шагалэш). Здрастъэ-пуры кэч! Ма линэт вара, Ондыри? Цүрээтэйт укэш...

ОНДЫРИ. Ўштэмыжок ёрйктэйрэй...

АГАФОНЫЧ. Тидбэ гыйнъ, пиш худа... Ўштэмыж гыйнъ, шум' ваштож витэрэй...

МАЙОР (пропускыжым лыктэш, Ондырилэн пыа). Нэ, анчал, заставыши туури пүэнйт.

ОНДЫРИ. (Пропускым лыдэш даа мийнэшок кычыкта). Йарал ылэш. (Агафончлан) Агафончич алдашэм, шийнцшэм палшай, йал мычны шалгэн ам кэрт.

АГАФОНЫЧ (кидшёйбэйц кычаат тийл төрбэш канда). Шийнбимэ, кэхэлтэмэй. Тэхэнэ цэр годым кыцэ вара йыт вашт амых воктэн купвлэлодон каштмыла?

ОНДЫРИ (көргүй ийуктон). Заставыши увэртэрэш кэлнэжэй. Ваштальтыши, пакылажы ак лилээж чучэш.

АГАФОНЫЧ. Заставыши? Заставыши лиэш. Тэвэ тылым олталтэмэт, шокши вэйдбим йүлдэлэнэй, вара кэйэм. Ти господин тэнгэйт заставыши кэнэжэй.

ОНДЫРИ. Тийлэнэтэй заставыши кэаш кэлэш? Малын вара?

МАЙОР. Тайдэн амых лоэштэй яамынам. Заставыгыц кэашбайжы мийлэхэй яажорак лиэш машанэм.

ОНДЫРИ. Кыш вара кэнэт?

МАЙОР. Липовкыш.

АГАФОНЫЧ. Мыйндырны ылэш.

МАЙОР. Лачок?

АГАФОНЫЧ. Совсемок вэс моньрышкыла.

МАЙОР. Ну? Пытэри вэлэ ыламат, ныммат амат пайлай.

ОНДЫРИ. Липовкышкыжи малын?

МАЙОР. Кошпэратьивыш. Мыйн контролльор-инструктыр постол ылам.

ОНДЫРИ. Алэгайц ма?

МАЙОР. Маньэ.

ОНДЫРИ. Ну, тийлэнэт заставыши туури анчыктын пыат.

МАЙОР. Мыйнэт нийнблэн вэлэ бийнэнэм.

(Ондыри вуйжым кымык сэйя).

Кынам-тинäm цыйтöрäl колта. Агафоныч тылым олта).

АГАФОНЫЧ. Вот йара. Бындэйшлэ шолаш пыра. (*Тыл тойрэш шийнээс*) Ох ох-ох, тыл тойрэштэй шонь луэм биржктишаш гйин вэлэ!

МАЙОР. Тынэ гйинь, мэньбим сагаэт налёт?

АГАФОНЫЧ. Албымä.

МАЙОР. Нэнгэмэтлан пиш кого таум биштэм.

АГАФОНЫЧ. Таудэок йара.

МАЙОР (*тойдённ сага шийнээс*). Тавакым шывшь лына?

АГАФОНЫЧ. Шывиаш эрэк кынамат лиэш.

(*Майор портсигэржбим лыктэши, Агафонычлан пэроскым пуга. Агафоныч портсигэрбимт, майорымат тусарал анча*).

МАЙОР (*ОНдырилэн*). Тынэ ат шывш ма?

ОНДЫРИ. Тау. Кийзйтэш агым. Вуйэм сэрнä.

АГАФОНЫЧ (*пэроскым пижиктэй*). Манъэ, иажо пэроскы. Попашат укэ. Загранычный пэроскы.

МАЙОР. Кыцэ загранычный?

АГАФОНЫЧ. Вуйышкы пиш кузаат. Мэнь баднэм.. Лиэш?

МАЙОР. Йадыма.

АГАФОНЫЧ. Портсигарэт. Пиш иажош. Анчалаш ак ли вэл?

МАЙОР. Анчалаш? Кэрэк маньры анчы! (*Портсигарым пуга*).

АГАФОНЫЧ. Лачокок пиш иажош. Иамдэт моло гйинь, вэсбим тэхэньбим монжат ат кэрт лиэш. Тойрлэцшок пишок олмытши...

МАЙОР. Манъэ. Молы варэ тэхэньбим тойрлэцшой укээт.

АГАФОНЫЧ. Тиштакэнок эчэ зажигалки улы. Пиш ыштон биштбим!

МАЙОР. Тидёжб пиш иажо. Пэроскыжат, тылжат тэштакэнок.

АГАФОНЫЧ. Кок пачаш лэвэшэн ылэш.

МАЙОР (*лүдённ колтымла*). Кыцэ вара пэлэт?

АГАФОНЫЧ. Пэлэшбижок ам пэлэй дэй, кок пачашан ылэш вэлэ машанэм. Тэхэнь бажожым кыштакэн вара монат?

МАЙОР. Атьямёнок кодын.

АГАФОНЫЧ Тэнэ гйинь, наследствэнный ылэш.

МАЙОР. Манъэ.

АГАФОНЫЧ. Тынэ тидбим киткийшэтэй ат колты вэкэт. Со сагаэток кандыштат? Ах, мэньбим тэвэнэльшаш ылэж, иктблэнэт бинэм анжыкты ылнэж. Шолыштат эчэ кэйт. (*Трүк*) Атьятшб махань пашаштыйшалгэн?

МАЙОР (*брённ колтымла*). Кыцэ кышты? Служэн. Конторышты служжэн...

АГАФОНЫЧ. Ага! Ну, вот, зрасте-пуры кэчб, шайышт шийнцбим лоштына чайят шолаш пырыш... Ондыри, Ондыриша! Шижок! Винтовкэтшбим цаткыдыракын кычы, бийнаншак ли, кэрлёт лиин колта!

ОНДЫРИ. А... Манъэ, манъэ... Ох, вуйэм кыцэ каршта! Сийнэшэмэт тыйтэрэн вэлэ кайэш...

АГАФОНЫЧ. Цытэш вэрэштэш! (*Майорлан тойрүк*) Тынэ, иажо господин, двадцатый годын мэй донна ылтэлэт?

МАЙОР. Ма тэхэнь?

АГАФОНЫЧ. Тыдок тэвэш! Шоньы ылам гйиньт, тэгбичтэй бажоракын ёштэм. Тынэм тиштакэн полькавлэйт, румынвлэйт, ньэмбцвлэйт дэй молывлэйт шукун ыльэвб. Тойштакэн эчэ ыллы... Тынэ, Ондыри, колышт... Тиштакэн эчэ тэхэнь пбисы комэндант поручик ыллы. Тыдбим сола марывлэм ньима суттэок лүэн, пуштын.

МАЙОР. Пушты гйин вара ма?

АГАФОНЫЧ. А тэвэ ма. Ты поручик тэнэм—Федорчук Стьопаным бишкэ кидшбонок пи шотэш лүэн шуш. Ты поручикнэт портсигэржбим лач тэхэньб ыллы. Вара ты портсигэржбеш бишлэшлэлик эдэмвлэлэнжбим пэроскыжым мыскылэн - мыскылэн шывштэн. Сволыч маханьы!

МАЙОР (*вэржбийц тэрвэнэн кэн*). Пакылажы?..

АГАФОНЫЧ. Ты поручикшб тыйнок, иажо господин ылтэлэт вэл, манын мэнь шанэм?

ОНДЫРИ (*винтовкыжым цаткыдьын кормэштэнэт бийнэйлэш*). Шагал! Вэржбшэтэй ит тэрвэнэн! (*Ондыри шайажым пойтэрэн ак шокты, майор ийлэрэж рэволовэржбим лыктэштэйт, тойдбим лүэн шэлэш*. Ондыри

кэн вазэш. *Майор Агафонычлан крооза.*

МАЙОР. Ужыц, шонгы пи!?. Тырлы, ато тыйыбмайт лүэм. Ыңылышиц? (*Сөйлөрә*) Танчак! Танчак! Ләк йыләрәк! (*Танчак ләктәш*).

МАЙОР. Айда йыләрәк пышыш! (*Агафонычым анчыкта*). Ти мэрзәвәц ваштән колта.

ТАНЧАК. Колыштам, господин майор.

АГАФОНЫЧ. Ах, прокльватыйвдә! Эдәм пуштывлә! Сыңцä мычанәмайт идә кай! Здрасъе - пурсы кечй! Мадокына толынгыт да эчә хозаланат! Двадцатый год годым тишәц тәмдäm быштәләрән колтымым мондәнйит ма?

МАЙОР. Ит саслы! А то ..

АГАФОНЫЧ. Мам лүдбиктәт? Мам лүдбиктәт? Мойн шонгы ылам, колышмашкыц әм лүт. Ондырижым тәвә малын пуштыц? Малын?

МАЙОР (*Агафонычым ак колышт; Танчаклан*). Револьверәм кычалай, пумагавләэм тайәм. (*Вёлвәл выргәм полышивләм колтаат, вйт витбидым быштәм шүтә дә талашэн шотлән миәйт, тамагаңын пумагавләм тойшкы шойшәш*). Карты... Тәнгә... Кроки... Кроки... Кроки... (*Вуйжым лүлтәлтәек, Танчаккыц ияләш*). Йыләрәдым пуштыц?

ТАНЧАК. Так точно, господин майор, пуштым.

МАЙОР. Йара, йара, йиндә кәнә! (*Көйнүйләшәт уҗәш: Танчак револьвержым Агафоныч вейкі атыл, майор вейкі виктән шындән. Амаш амаса доны Күйтүри шалга, кидбаштәйжүй револьвер*).

КҮЙТҮРИ. Руки ввэрх!

МАЙОР. Йәфрайтор Танчак, тыйн мам вара быштәт! Револьвержым ти йыләр кышты мон?

ТАНЧАК. Руки ввэрх, господин майор! Ти йыләрән револьвербым мыйн пүенәм.

КҮЙТҮРИ. Йәфрайтыр Танчак йиндә укә. Тидбى йиндә тыйланәт ак подчиньйайлт..

МАЙОР. Ак подчиньйайлт? (*командываймыла*) Смирно! Руки по швам!

КҮЙТҮРИ. Ит саслы, господин майор, советски тъэрриторишты ылмәтәим ит монды!

МАЙОР. Ах, тәнгә ма! Шамакәдбим ваштальтышиц, дәээртъирийнәт, большәвиқвләлән йышбәмәдбим выжалишыц.. Тырахлай эчә! (*Танчак вейкі кечәлтнәж*).

КҮЙТҮРИ. Ольэрәкбен. Мойн вәт вейслышты ныллбы кәндәкшәйжим чучам.

МАЙОР. Шывәл шындәм!

АГАФОНЫЧ. Здрасъе-пурсы кечй! Тидбى тәвә шывәл шындә! Мәжү ана шывәл йышкалә. Тыйн мәләннә былшынъәкок кәрәл ылат... Нә тәвә, плучайы (*Майорын вуйшыцый пагырдон лывша. Майор йөрбәт вазэш*).

КҮЙТҮРИ. Тидбим пидбән шындаш кәләш, пидбән шындаш! (*Кәрәмәйм күчәләш*).

АГАФОНЫЧ. Мам күчәләт? Кәрәмәйм?

КҮЙТҮРИ. Манъэ, иктә-махань кәрәмәйм, шыштәм күчәләм...

АГАФОНЫЧ. Мойнбен вәпшәмжү пиш вәрәмашты моалтыш.. Кадай тишкү вәпшым! Тыйнжы, йаратым тәнг, палшай. (*Танчак дон коктын майорым вәпшитон пидбәт*).

КҮЙТҮРИ. Цаткыдын йалштыда?

АГАФОНЫЧ. Тишәц цаткыдыныжы нығыбүцәт ак ли. Тәвә маханьы лавалым кычышна, загранычный лавал. Ти гәнәкшү когон попазыш. (*Бышкүймжүм ләпкәжүйиц түрүк сәвәләш*) Тыбу! Здрасъе-пурсы кечү! Ондыринашкү кыцэ вара! Ныушты колыш? (*Ондыри докы кыргыж миэн пүйбәрә*). Ондыри, Ондрүшә, йиләт? Шүлә тата.

КҮЙТҮРИ. Каи, колышт анчәм. (*Ондыри докы кыргыж миәйт, сукалта да анча*). Онгәшкүй попазэн, шодыжымат шушыртән вәкәт.

АГАФОНЫЧ. Вүржы, вүржы ма-ньяры!

КҮЙТҮРИ. Когон шушыртән, да колымлаок агылла чучәш. Йыләрәк заставыш нәнгәш кәләш, төрлән кәртиштү, тыйштәкән врач аль Фәршыл улы сай?

АГАФОНЫЧ. Кыцэ укә вара? Улы, улы. Ах, дозорный катырат ак кай, тыйдбى йылә нәнгән шокта ыллы. (*Ондыри тәрвәнән колта, цилән төлдәм анчат*). Тыйн, Ондыри, колыдәләт?

ОНДЫРИ (ольэн). Ксгон цажгыжтара...

КҮЙТБІРИ. Тәхән шушыр кыщә ақ цажгыж вара? Шушыржым күйбіток пидбін шыңдышш. Ирә савыц улы?

АГАФОНЫЧ. Ирә савыц? (*Тығыржым анча*) Здрастъэ-пуры кәчбі! Ирә савыц укә!

ТАНЧАК. Тәвә мәйнбін тығырәм улы... (*Күрткыжым қыдашешш*, ләйвәл тығыржым қыдаш *пуа*). Ләйвәрән манын идә шаны. Тәңәчбі вадәш вәлә чиәнам.

КҮЙТБІРИ. Йара йок, Ондырим лүлтәлдай. (*Танчак дон Агафоныч Ондырим лүктәлдіт. Күйтбіри тығыржым қышкәдәш, пәрәвәскім биштә*). Тәңә йара?

ОНДЫРИ (ольэн). Йара, тау.

АГАФОНЫЧ. Тәвәш махань паша! Здрастъэ-пуры кәчбі! Вырсы укә гүйвәт, шушыргышы улы!

КҮЙТБІРИ (майорым анчыкта). Эчә плъянный.

АГАФОНЫЧ. Лачок, эчә плъянный! Ма кәләш, цилә улы.

КҮЙТБІРИ. А малын тәнә, пәләт?

АГАФОНЫЧ. Малын вара?

КҮЙТБІРИ. Нинй дон мә лоштышы вырсы ныигынамат пытбәдәт. Сәдйиндонок вәт тидбі тәнә ыләш. Мә пасна ылшы кок сәндәлдік ылына, тәхән пирәвлә дон мә пурына білән ана кәрт. Нинй кәрәк қынамат мә выкбінә шагал кәрдйт. Тәвәш, бишкәек ужыциш.

АГАФОНЫЧ. Манъе, пиш йажоннок ужым, тидбім ужын, сыйнәйжі пачылт кәрдәш. (*Кийнъыл шагалешш, мышкынылжыдоң вәс сирбіш кроэа*). Здрастъэ-пуры кәчбі, мәләннә тырын біләш ирбікім ада *пу!* Білбімашнам пидыраттад! Тырхалдзей доко, пачтам пытбәрлінә!

КҮЙТБІРИ. Ужат, Васильев тәнг, Агафоничэттәт біндә вәс сирбіш мышкындыжыдан кроза.

АГАФОНЫЧ. Кыщә вара, йә, бідбірәм, ат крозы, кыщә ат крозы! Лачокшымок попышаш гүнъ, мәйнбін күйбіт ижбі шамәм пырыш—нинй Сөвәтски Рессийлән ирбікін біләш аптыртәт!.. Нинйлән гүнъ воййаш вәлә лижбі. Привокатырвлә! Тұфу! Кәм, пышем сирбішкі нәнгәш кәләш.

(Танчаклан). Айда, йалдаш, палшән пу.

(Агафоныч дон Танчак кәйт)

КҮЙТБІРИ (ОНДЫРИ ДОКЫ ВУЙЖЫМ ҚЫМЫК БИШТА). Ну, кыщә вара?

ОНДЫРИ. Біндә күштылгыракла чучәш.

КҮЙТБІРИ. Шанаалтән мимбікүйжүцилә мәйн вуйнамат ылам.

ОНДЫРИ. Кыщә... Вуйнамат?..

КҮЙТБІРИ. Аңыздок увә, тәрәш кәләш ылбы. Сыйбәрләш... Кү ылмыштым мәйн вәт йыдымок пәлбіштәм. Салтакым бишкә вәкбілә сәрбінәм ылбы.

ОНДЫРИ. Кәрдбінәтбіш...

КҮЙТБІРИ. Мам кәрдбінәм?

ОНДЫРИ. Бишкә вәкет сәрәшшүйжү.

КҮЙТБІРИ. Манъе, кәрдбінәм.

ОНДЫРИ. Ну, тәңә гүнъ, мам вара опкәләт? Мәйнбім стройгүц карандәвү... Тыйді вәрәш вәсү... шагалын.. Иктү вәрәш иктү түвәш шагалын. Гүйдіжбі заграньичный ыләштәт, тыйді эчә.. Йажорак лиәш.

КҮЙТБІРИ Тау вәлә тәнг... Ойхәм күштылтышыц... Мәйн машанышым...

ОНДЫРИ. Мам... машанышыц?

КҮЙТБІРИ. Тишкәвәк ныигынамат самынным биштәдәләм ылбы. Біндә білбімаштәм пытәри самынным биштән шушым машанышым. (*Вәржілібұз қойнъыл кәйттәт, сыйбіра*) Эй, Агафоныч! Здрастъэ-пуры кәчбі! Йылә вара толыда? Кәаш кәләш вәт! (*Агафоныч дон Танчак толыт*).

АГАФОНЫЧ. Кәаш! Кәаш! Күкә вара?

КҮЙТБІРИ. Васильев тәнг кәә.

АГАФОНЫЧ Ондыри ма? Тыйді біндә кән ак кәрт, тыйдім біндә нәнәш кәләш

КҮЙТБІРИ. Танчак кәә. Мәйн эчә кәм...

ТАНЧАК. Манъе, кәйәм.

АГАФОНЫЧ. Дозорнышшүйжү кү кодәш?

КҮЙТБІРИ. Тынъжбі ма ылат вара?

АГАФОНЫЧ. Здрастъэ-пуры кәчбі! Йажон тумайән лыктынат.

КҮЙТБІРИ. Ма худан гыщә? Тәвәш тыйланэт винтовки. (*Ондырин винтовкыжым тыйділән пуа*). Да

кашт, тэй сирбим оролы. Мажбы корнеш дозорный катыэрбим ёньят вайшинаа, --толэштэй сайд, лумбайукшым колыныт сайд...

АГАФОНЫЧ. Пайлыман --колыныт. Цэцаш тиштэй лит.

КБІТБІРИ. Тыңгэлә гыйн, смэнйт тылэнэт лиеш. Тыңам ти гадьиниймёт (майор вайкөй анжыкта) нальян кэрдйт. Винтовкыжым кычылт мыштэт?

АГАФОНЫЧ. Майны?

КБІТБІРИ. Маныэ, тойнны.

АГАФОНЫЧ. 1891 ин лыкмы обра-зэдэн трёхлинейный винтовкым! Зрастъэ-пуры кэчүй, цэвэр байрэм! Майны вэт ингэрманландски полкын ийэрэйтэр ылынам.

КБІТБІРИ. Тыңгэ гыйн, мыштэт. Бындэ, Танчак тэнг, шушыр эдэмбим пышышки намал кэаш палшай. (Танчак дон иквэрэш Ондырим тиды койнёйлтэн шагалта даа пыш до-кы нэнэй).

АГАФОНЫЧ (нинон пащтэк) Тэ... тыйдым.. каштарымла идя кычылт... Ольэрәкйн...

КБІТБІРИ. Ит шытырланок. Майшкимнан пашёнам пайлэнэ... Агафоныч, цэвэр коток!

АГАФОНЫЧ. Цэвэр кэдок, тэнгвля! Йогы вэрштэй шалахай сирбискылә пыэзбүргүйд, ато коашеш шынцыдай.

КБІТБІРИ (сүенү шайыц). Нычово!.. Катыэрбим вэлэ йылэрәк вашлиашнä.

АГАФОНЫЧ (винтовкыжым сн-ча). Пүлә вэрэмә винтовкым кидышкем кычыдэләм, даа кычылташызы гыйн мондыдэләм. Ну - кы, ать, два, три.. (Винтовкыжым пулши вайлкөйжүү пиштә даа сирбискылә маршируйэн кэй, вэс сирбискылә анжа.) Ну, шэргэйн тэнгвля, нэрдэм вэлэ мэ докына кэрбин анчыда, тэмдэм йажон лывшэн поктыл колтэн! Зрастъэ-пуры кэчүй!

Kärem

Тъотьор Петр.

Лопатын завот

(Очэрк).

Йыл гач ванжымыкы алыхын лаён. Сагаэм ик пышеш ванжыш эдэмвля арава корныдон ашкәдэвүй, майныбим йал корныдон ажэт колтэвүй:

— Тывэш, Лопатын завот труважы кайш... Анжэн шындэт, төрөк ашкәт,—маныт.

Майны ажэтмүй йал корныдон ашкәдбим. Йал корны кок вэлиэм, алыхындан ыжаргэн шэрлэн вазын.

Корны ѡрдыштырэж кого каваинвля, салтак полкыла тэр шынзэн кэйт.

Анчылнэммлә, кого шыргы шайыц, Африкыштэй кужы шүён жирафвлә-

ля, Лопатын завот кужы трувавлә-жбим лүлтэл шагалын.

— Мары гигант тиштэй вэт! Тиштолск,— манмылаок чучэш.

Шайыкемлә анжалымат, Йыл вэс сирбистэй Козловкыштыш кого завот кужы труважыгыц ныгыды шим шыкшым вужгэ лыктын шалга.

Лопатын завот дон Козловка завот тэнгашымләок чучыт. Йыл гач кандакш киломэтр гыйнёт, нини коктын кэчүйн икжæk иктиштэйм ужын-узын, анжэн-анжэн тэнгашт, икань пашамок биштэт.

Шанэн кемаштэм алыхым лактын, кого йактэрбыш пырэн кэшым. „Тиш толок, тишты ылам, ылына“ маншы трувавләэмәт, йактэр мычаш лоэш йамдышым.

Тынгэ гыйнъят, завот эчэт, мыйнбым жайлайбимләок, ёшкөмжин шүлбүш йукшыдон — ажадәш; завот паша йукышкыжи махань-махань йуквлә ак пырәп. Тавар йук, пилбым йук, вйт йукциләок ик кого йукышкы йарлат. Завотын тэнәлә шүлбүмйәж мыйндирок ағыл, Ындә төрөк йукыш кәм, моам сайд, манын пыт ашкәдбым.

Кәмәм сәмйн анцылнәмлә сотын кайаш тыйнгальбы. Йамакыштыша кого пыцкәмеш йактэр көжәр логыц, кого кымда йоныш лактын шагалым. Йыр пичэн шындымы. Цилә вәц толшы корнывлә иктыш вазын капкаш пырат. Мыйнъят корныдон капка ваш пырэн кэшым.

— Стой! пропуск? — милиционъэр йады.

— Пропускем укә. Завоттам анжалаш толам вәлә эчә, — манам.

Пәрвиш пәлбимәмок ылынат, милиционъэр колтыш эчә.

Завотна имәши дордат шукуң цырәжим вашталтыш вәт, анжок тыйвә, махань кок вурсы пыхатир шынцат. Пырэнъяжим моло элтәлән-элтәлән 20 мәтүрән араш выйзитын-лун лүктәт, аралат. Анжалымат, — утла шокшы лият! — попәм.

— Ат Ынъянбыйн гыйн, кә анжы — корнейжат, пичи көргүшкү пырымыкы (ошман вәрәт), цилә күвәрәлә вәкшмө, — милиционъэр попа.

— Йори кәшаш, вурсы пыхатирвләжим анжалашаш — манын, йори биштэм бассәйбин (йәр) түрүш ашкәдбым.

Бассәйбин түрүштәй, күвәр вәлнәи кок элеватыр шынцат; бассәйбинжы — 80 мәтр кыташ, 40 мәтр торәшаш пурадон биштэмй 4 мәтр кәлгүцаш шокшы вйт йәр ыләш.

Лачокок, элеватырышкәт вйткүц пырэнъявләм бидбәрәмшвлә матмылаок күрүүбүш пагырдан пижиктән-пижиктән пуат. Нинбижы ныемәстүй вәрә шотәшок пырэнъявләм лүктәт.

Милиционъэр попымланәт Ынъянбыйн вәрәштәй.

Анжән шалгымашкәм пәрвиш пәлбимәм Көрик толын шагалы. Тиды суң попа:

— Анжалаш тольыц витнй... манәш.

— Толок, толок. Имәшет ағыл вәт. Завотна эчэттүүрәжим шукуң вашталтыш. Имәштүүрәнъям затонгүц имнин шывштәна ылбы. Тәнәжбүй анжок тәвә мам биштәннә: затон тыйргүц бассәйбин йактә пәл уштыш кыташ ныл валым биштәмбү. Валвлә мыйч пүйн цепвлә, кәчбай айареш цолгыж-цолгыж кок-кым пырэнъян пырыл-пырыл бассәйбинбүш цудыргә вәлә шывшыт. Вот ти самотаски 100 имни шывштымыгыцат утла кәчбай мычкышты шывшта.

Бассәйбинбүштүүрәш вйтшүй тәләмәт ак кылмай. Завот көргүш ўшты выйдым пыртән бирейктәннәт, мәшәк күйжүүц шолшы выйдым вара тыйшкүй йоктарат. Шокшы выйдәшшүй шоран пренъявләм мышкыт, парат. Тыйшәцок бидбәрәмшвлә пырэнъявләм пагырдан завот докы йоктарат. Завотышкат, мәтонышнала, имнин ак пырәп. Ныл самотаски вйткүц пырэнъявләм цүвәштән-цүвәштән, завот көргүш күшбүй йатажыш тунгыргә вәлә нинбү кузыктат.

Пильян поспәйдбүмйәжим элеватырвлә сирыш аралат.

— Алымә завот көргүш пырәнә, — Көрик ўжәш.

— Айда, — манымат, кужы ташкалыш мыч кокшы йатажыш кузышна. Рамвләжбү: „ката, каты“, „ката, каты“ манмылаок чучыт. Аңайлән вәлә чучыт, пырэнъя рам вашт лактәш. Пильым хангажы, вйт мыч йогымлаок, конвәйэр ләнтә мыч сортировочның цэхүүр йога. Йогым сәмйинбүк йыргешкү пилавләдон нинбү кәрәл сәмйин бүчкәдәт.

Завот көргүжбү пәрвиш күпәцвләйтүн гань пыцкәмеш, пыракан ағыл. Ләваш цилә кымдыхашкок охоньицән ыләш, цилә вәрә элевтәрик тыл.

— Ал доко силовойиш пырән анжәнә, — Көрик ўжәш.

Силовойижы күрпүйцдон оптым, сочы окнан, күкшү тома. Покшалныжы 700 имни сиранвлә кок кого гәннәрәт, шынцат.

— Тиды Лопатын завотын шүмкөрүйжүй, манын Көрик попа.

Ти гәннәрәттырвлә: пилат, пыжарат, пырэнъям пычкәдәт, коштат, шывштат, сотемдәрт.

Сортёровочный цехгүц сушильный цехбаш кэй: тыштэй хагам кым кэчий коштат, вара домостроитьельный цехбаш мотовоздон тыйдэм шывштат.

Ти гэнээратырвлам кандаш пиш лэлб ыллы. Киртны корны Лопатынбаш луаткок киломэтр ак шоат, тыйнэр вэрбим луаткок имнидён дэшпиль мыч пытэрэн кандымы, кэчэш пэл киломётрым моло вэлэ кандымы, дэ тыйгэ гйнъят, кандэн шоктымок. Тэвэйндэ коктынат шокши вэрбштэй шинэйт.

Шукэрдэт агыл, нэл и пэрви, ти гэнээратырвлам шинцдэм вэрбштэй моска, пирэ, морэн синцаштэй йылатыл, пүм лочыргэ пырын каштынит.

— Кызыйт анчок, тыйвэ, мавлэ шинэйт! — Кёрик сусун попа.

Ку вара, тидб лимашбим иктэт омынэштэй ужтэлэйт вэл, тишак понги вэлэ кушкын. Кызыйтшы гйн ниний Лопатын кымдыхкэш сотэмдэрт.

Тыйшэц лакнаёт, домостроитьельный цехбаш кэшнэ. Рэльс кок вэлнэ, лыдьнат ат шокты, ханга, пырыс аравлэ шинцэн кэйт. Шайылныла тьонг-тьонг шактэн колтыш, анжэнэ: паштэкнэ мотвоз вушткэ вэлэ кыдалэш.

Машинист Кёрикэн пайлбимэйт:

— Айда шыцтэй, шывштэн кэм, — ма-нэш.

Шинцэн вэлэ шоктышна, валашат кэлэш, — миэнэт шонна.

Домостроитьельный цехбаш пырышна. Анжэнэт шокташ акли, тарвш вэлэ шэпнэ, — ладат, пыжарат, пычкэдэрт, залкоим лыктыт. Ик вуйгүц ханга пыра, вэс вуйышкыжы цилэ сэмэн шэлмэй, пычкэдбимэй, тёрлбимэй пэрт чистьёвлэ лактэн миэт. Цилэ паша электрис силадон лийт миэт.

— Ал доко эчэ ик масакым анчыктэм, — манын Кёрик мэньбим ўжийн лыкты. Коктын тъэхнчиски посёлкыш анжалаш кэшнэ. Ашкэтмийнэ годым, шайылнына пурт-пурт шактэн колтыш.

— Анжал доко, кум-эвэт тыйвэ мам, войа, — Кёрик анжыкта.

— Ит мыскылы, мэньбийн ма, бишкимэтбийнеш! — маным.

Анжэм пайлбимэй бидэр — Пирогова ыллын. Тидб пэрви кроликовлам анжавойлы. Кызыйт, шофрэш тымэнйнэт, — автомобильдон кыдалыштэш.

Мэнмэм ужат, машинажийн шагалтшын.

— Ат лут гйнъ, айда, шышэр качкаш шывштэн кэм, — манэш.

— Шышэрдэйт улы гыцэ? — Йадам.

— 40 ышкална улы. Вадэшэш столовыйиш шышэрлэн кэм, — Пирогова попа.

— Кроликэтшым ат анжы гыцэ?

— Машинадон кыдалышташ когон яратэм... Тылзэй вэлэ вэл тымэнйнэм, — сусун попа.

— Тагатавлажий моло корнэтгүц карангыт вара? — Йадам.

Йыралтэлъят, — пурт-пурт вэлэ шактэн колтыш кыдалаш тэрвэнйш.

Пирогова кэн колтымыкы:

— Мышкырэт шужэн сэй? — Айда столовыйиш качкаш пырэнэ, — манын Кёрик ўжэш.

— Имэштэй тидб укэ ыллыш. Кынам биштэнйт? — Йадам.

— Шыжийм, — Кёрик маны.

Пырышна.

— Тэмдэн колхозыштыда кынам вара тэхэнь столовыйым биштэш сөрт? — Йадэш.

— Кокши пэтыилэткэн биштэн — маным.

Качкаш кандэн пуэвий. Амат кач. Столовыйым со анчылтам. Мышкырэт качтэок тэмбэлэ чучэш. Когон ирэ, цилэ вэрэ пэлэдэйш вэлэ. Когон соты. Большевик мам биштэн ак кэрт, ё-ё? Тиштэй вэт, шукэрдэт агыл, 4 и 5 и пэрви, москэй мөрбим качкын каштын, кызийтшы махань йажо столовыйим стройэн шиндэймэй.

Тэнгэлэ шанэн шинцдэймэй годым кок бирвээз өдэм пырэвий.

Ниний вийкэй Кёрик анжыктышат, попа:

— Ти кызыйт пырышывлэ Германьц, Гамбург халагийц толынит вэл, — Кёрикэн маны.

— Мам ниний тиштэй биштэт? — Йадам. Иктбижий — инжэнээр, вэсэйжий — тъэхнчник. Толмышты андак рушла ак мыштэп ыллы. Бийнээ попат.

Кок ньэмбийн качкын тэммийштэм вычышна. Иктбижий токына мишэт:

— Григорий Василич, в кльуп, — ма-нэш.

«Клуб» шамакым попэн ак кэртэйт, пышкыдын «кльуп» лактэш. Лактэйт, нылтыйнэт клубышки кэшнэ.

— Гамбург гань кого портовый халагийц тэхэнь шыргэй лош кыде за-

ра толмыдажы шон?—манын нъэмбىц-
влагбىц йадым.

— Халам анжэн мыйкбىрэт ак тәм,
тиштүй шыргы лошты вбүц пай йажо,—
сусун попа.

— Тәвә клубна,—кого томам Көрик
майлам анчыкта.

Вадат лиаш түнгәлбүй. Сотыгәчى
смәнй пыйтән, вады смәнй пашам биш-
тә. Пашагбىц толын, качкылдал-кач-
кылдал, ровочыйвлә клубыш погынат.

— Тәвә тиди—пәрвый ударнык,—
Көрик попа,—пыйтәриок толынз, кым
и биндә карандәек пашам биштә, вбүц
гәна прәмим плучайэн.

— Тидбүй жарын ыләш, рушын?
Йадыштам.

— Мордва. Тидәт тәвә тадар, удар-
нык толәш. Тәвәш вбүлниш пальто-
жы, костумжы—цилә прәмиәш плучай-
эн. Токо вәлә курорткыц толын.
Гайфуллин ыләш.

— Вот и кльуп,—нъэмбىц попа.

— Тәмдән сәндәлбикшитбүдә, Гәрмә-
ныштызды, клубвләдә моло тишәц
йажовлә сәй?—манын йадым.

Китбүй шалалтышат:

— Укә, тәң, мә донна тәхән абыл.
Тәмдән тәвә, 5 и пәрви эртән кәртбүй
пінчәш, зөврүлә урмыжмы, кәквлә-
мырым вәрбүштүй мары халыкдан ко-

го гигантши шачын күшкәш. Мәнмән-
жый гәнин,—сылыкын попа—5 и пәрви
ылыш заводвлә вәрәш нүжәр, кар-
жаны күшкәш... Мәдонна күзбүт тру-
йыш халык качкын касчә бىлә. Тәхән
шыргы лошты абыл, кого халавләш-
тыш клубыш, тъәтәрышкат вак ак
каштәп.

Мыйкбىрэт ак тәм гәнин, когоноң ат
йывиртбүй... Йара тәмдән столовыйыш-
тыда йажон пукшат. Мәдонна, кого
хала покшалны, тәмдән шыргы лош-
тыш столовыйыштыла мыйкбүр ак
тәм. Шукәшт абыл, бүккембинатым
стройаш түнгәлбүйт—кокшы патыиләт-
кыштүй поспәйбүктәт. Мәнмәнжый түнә-
мәш пәлжә утла көтүргә, тәнгвләнә-
мәт цилаштүй шыргы лошкыда шү-
дәнә,—нъэмбىц шайажым сусун пыйтә-
рүш.

Пәрви, хыть махань вәрә, фабрик
стройым лишән, халыкым пайан кит
ләйвәлнүй урдаш манын, цәркүвләм
биштәнбүйт, попвләм шагалтәнбүйт. Кү-
збүтшы, 17 и биндә, тидбүй пыйтән. Ро-
вочый халыклан сусун кәнәш, тыма-
ньяш ти томам биштәнбүйт.

Тидбүй пыйтәриш патыиләткүй стро-
йымы мары гигант ыләш. Тидбүй вә-
лә абыл. Пумага заводым, Маргрә-
сым мә эчә биштәнә, мары сәндәлбик-
нәм уәмдәнә, сотәмдәрәнә.

Йажо паша

Мә анцылнына Йуксарски СРП
селькомыны 1-иши № «Пәләмәш вәрц»
журнал ыләш. Журналжым 1934 ин
нөйәбүрүн, Октябрьский революциин
годовщиниң ләймдон лыкмы. Тидбүй
тымдышывлә дә тымәнчышывлә сирә-
нбүйт. Шукыжок лыдышвлә ылыйт.

Йажо-худа ылмашыжи вәцүйн ти
журналым анжалаш гәнин, ситетдым-
машвләйт, йажовләйт улы манаш лиәш.
Кыды лыдышвләжым, шамак толыш,

«Колхоз пашашкы сыйбүрәм» (Родийон-
нов сирән), «Орави тос дон шынгә»
(Жуков сирән) «У сәм» журналышкы
колташ лиәш.

Самынвляжы тәхән: журналыш-
ты видбүш (руководящий) статья-
влә укә ылыйт. Нинийвләм, школыш-
тыш дисциплины гишән, ударнычә-
ствы гишән, школьный завтрақ гишән
дә молвлә гишәнбүйт сирәш ак кәл
ылын гыцә? Кәләш ылын. Эчә: кыды

лыдышвлажбай политычески сәмйин акшаклат. Тәвәш „Октябр“ лыдышисты тәнә сирбимбай:

Кок вуйан кучкыжым,
Шим вәрәш курмыжым,
Сарладон хрәсәнбай
Шүжгәң роалыы,
Молоттон пашаэй
Шәрпән шин шалатыш...

Кок вуйан кучкыжым, күгіжән са-
модъэржавим, Октябрьин ағыл, Фә-
вралыынок сымырән шумы. Тидбім паш-
лаш кәләш.

Вәрвлашты тәхәнә журналвлә лык-
машым мә кого пашаэш шотләнә. Нәй-
ни мәнмән писатьель кадрвлам йәм-
дайлаш палшат, сирәш тыйнгәлшәвләм
йишкә йәрбашты цымырән кәрдәйт, ли-
тъературный кружокым йиштән кәр-

дәйт. Тыйндан иктөрок, школ пашам
йажон колташат палшат.

Мә шанымаштына школ сага лык-
мы журналвлә тәхәннәвлә лишашлык
ылыт: руководъящий статьявләгәң
пасна, лыдышвләгәң пасна, изи ша-
йыштмашвләм, изи пәссывләм, потви-
кәвләм (йуморым) сирбашшлык ылыт.

Фольклор матъэриалвләләнәт (мы-
ривлә, йамаквлә, тыштывлә моло)
журналәш кого вәрбим пуаш кәләш.

Ти журналвләшкок школ лишнйш
колхозныквләнбимәт моло сирбим-
вләштәм журналвләшкә пыртышаш-
лык ылыт. Йажо сирбимашвләштәм
«У сәм» журналышкы колташ лиәш
дә «База курносых» книгә постол
пасна изи книгәшкә постарымыкызы
әчәйт йажо линәжбай.

Н. И.

Йуксарски СРП селькомы „Пәлбімәш ВЭРЦ“ журналгәң налмбы лыдышвлә

Родьионов Кригори

Колхоз пашашкың сүгйәрэм

Иван, кыньял йыләрәк!
Паша выча тыйнбим вәт.
Колхоз пашашкы
Иван ак ләк, амала.

Шукок ит ки, Иван,
Мышкәрәт шужа, сыкыр укә.
Иван, Иван кыньяллок!
Такәш лиәш амалмәт.

Шукәш ағыл, шайжы шоәш,
Киндәм пайылаш тыйнгәлбайт.
Иван, тыйләт амалмашкы
Киндәм возын ак тол вәт.

Такәш акли пашаэт,
Паша тәржы—киндәм вәт.
Иван, Иван кыньяллок!
Паша выча тыйнбим вәт.

И. Жуков.

Орави тос дон шынгә

(„Маргрес“ колхоз гишән)

I.

Шыртбай шайыц кәчбай ләктбай
Йүксәр солам сотыш лыктын.
Айар тыләш орави бәрә
Цичай вәлнәи шанән шынзә:

—, Бындә кышкы качкаш кәшаш?
Мышкәр тәмәш вуйым кәршаш?
Туты пәрәдим кышты мошаш,
Тотлы пәрәдим пырыл налшаш?“

Оравинä сусуэмэш,—
Шынгä йукым тидбï колэш.
—,,Ик пырылтыш улы качкыш“.
Шынгäm хопок чынъ роалтыш.
—,,Тос орави мыйнбïм ит кач,
Мыйнбïм нэлбïн мыйш бïр ак тэм;
Шуки пырцым тайлät монэм,
Пуры линок ажэт колтэм.
Имни тупэш колхоз пичбïш
Каштын тольым, ужым пыток:
Пырдүй вилбïн, такэш шүэш
Мыйшбïр тэмäш тыйшкï высок.“
—,,Tau, шынгä, тыйнбïм колтэ“,
Лиät тыйнбï мыйнбïн тосэм.
Шынгä тосэм кышкы чүктэт?
Логэр тэмäш кыш чонгэштэт?“
—,,Нэр ўпшэмжий мыйнбïн йажо:
Кышты ўпшай—мыйнбï тыйшкï.
Колхоз фэрмбïн хоза „йажо“,
Миэм, толам—ак шайдэмшкï.
Тылэй годшэн патыл коршок,
Таралыкши, шайшэр коршок,
Охыр коршок-патыл вэлбïк
Үвшалт шыйнзэт лэвэдтэок.
Кечбï мыгчкы мыйн нүштйлäm,
Качкам йүäm, тыйшак шарам,
Патыл лоэш мыйним шарам
Игбïм-шукшым тыйшак күштэм.
Ксэнни майнмэн фэрмбï хоза.
Ксэнни мыйнбïм лоэштэрэ:
Мыйнбïн игбïм патыл лоэш
Йасльйш пукшаш намал нангэш.
Тос орави, йлок йойлэ
Чонгэштэнä вэрэн-вэрбïш:
Тыйн пырцблэн—колхоз нырыш.
Мыйн нүштйлыш—колхоз фэрмбï!

II.

Орави нырышты

—,,Ой, пырцбïжий—кынар пырцбï!
Ыржа пырцбï—туты пырцбï:
Ангä вйлнбï шавээн шумы,
Мойлам качкаш тидбï пумы.

Чильим-чильим, чильим-чильим!
Эй, тэнгэмвлä, калья чбчбим,
Ныр покшакы нэрдäm лыкток,
Колхоз пырцым качкаш толдок“.
Тос орави сэмньям пога,
Пыл гань кэкэт нырыш йога,
Обоз ганыы калья цуда
Рок кыллатыш пырцым опта.
—,,Чильим-чильим, чильим-чильим!
Йойлэ, йойлэ капна вэрбïш.
Пудым цашок—туты шыльбïм
Погэн нэлэш, чынгаш лиэш.“
Лым гань вилйт, сусун саслат.
Калья цуда төргэн күштат.
Кыллат тэмäш пайдам моныт,
Качкыт, шырат, ражым тэмäт.

III.

Вадэш
Шёртнбï тыл гань пыл йакшаргэн,
Кожэр шайкы кечбï вала.
Кожэр шайыцын тыл йырэлтэн
Кечбï шайлэш, кечбï шайнзэш.
Тос орави, патыр шыйнä
Вэрэн-вэрбïш йыдым шылдайт.
Тос орави, патыр шыйнä
Йүксэр тйрэш кок тос ваш лим.
—,,Шынгä, тыйнбï кыш кэт?
Буйэт йамдаш вэсээт?“
—,,Ксэнни токы кэйэм.
Tau биштэш вэсэм“.
—,,Ксэнни тыйнбïм ужэш,
Тэмдэн тыйнбïм пуштэш“.
—,,Ксэнни мыйнбïм ак уж.
Ксэнни мыйнбïм ак пуш.
Пылбïш көргбïш пырэн,
Таум биштэн кодэм.
Тыйнзэт Вастьи торан
Таум биштэн кодок.
Вэс и туты ыржан
Пырцым шавэш шүдок“.

„Күрэдәлмäш“

Иван Долгов «Күрэдәлмäш» лýмäн 4 кïдäжäн пïйсбым сирэн. Пïйсбышты колхоз Ылбымашым, кулаквлан врëдьи-тъельстывам анчыктымы.

Кытыйк содъэржанызы тэхэнь:

«Револьуци» колхоз вуйлалтыши Шорин Сёмион, рëвкомисси вуйлалтыши Василий Архип, счетовод Зиновий Васли, колхоз завхоз Тыхын—колхозгыц лыкмы кулак Михивыр шүдбимдон, тýдбýн докы икäнä йүаш миат. Äрækäm йүт-йүтät, вара колхоз правльянъы тыштакенок заседанымы ўштä, Михивырым колхозышки мýнгешок пырташ лит...

Михивырым колхозышки пыртымыкы, конъухэш тýдбýм шагалташ йадмашым тýдбý пуа. Тý йадмашым правльянъы йарыкта.

Колхозышты комсомолэцвлä улы. Активный комсомолец—Иван колхозлан шукы палшэн, тýдбý палшым-дон колхозгыц Михивырым—Иванын кырыскажым—лыктын колтымы. Вара Иван вëс солашкы тымдаш кэн, мýндбýрнö тымдэн Ылэн.

Тýнгэ гýньят, колхозэш Иванын тåнгвляжы кодыныт. Нýйн комсомол пашам пыт видэнйт, колхозышты самынъвлä ваштарэш пыт күрэдäлбýнйт.

Активныйжок комсомолец Кирук ылэш. Тýдбý стэнья газэтим лыкмашты вуйлалта, колхоз самынъвлäm вýлкý лыктэш, нýйн ваштарэш пыт күрэдäлэш, сáмýрбýк бýрвэзýвлäm, бýдбýрвлäm комсомолышки шывшэш, газэтýшкы сиräш нинбý тымда.

Тý колхозышток Иванын йарзтымы бýдбýржы—Матрон улы. Тýдбý комсомолкы агыл эчэ.

Иван токыжы толэшт, Матронлан тэхэнь ультыматумым шýнди: комсомолышки ат пыры гýнъ, тýнъ до-нэт анцыкыжым попашат ѣньят ак вáрэшт, манэш. Матронжы Иваным йа-рата, тýдбýм шýрэнок шана. Сэдбýн-дон Ивангыц айырлаш бýнжы ли ма-

нын, тýдбý комсомолышки пыраш лиш.

Кулаквлä колхозышты пыт камандытайат, пашам когон шайыкы колтат. Комсомольцывлäйт ак амалэп. Политотдъельски газэтбýшкы колхозын ситбýдмашвлä гишэн кого статьям нинбý сирэн колтат. Тý статья сирбýмэн газэтим кулак сэмбýн кэшбýвлäйт лыдитат, когон орланэн колтат. Сёмион— колхоз председатель комсомол погынымашки Кирукым лүаш миат...

Кирукым когон шит. Йара эчэ тåнгвляжы тывылат...

Иванжым лўэн колтат, пуштыт.

Пïйсбым содъэржанызы кытыйкынжы тэхэнь ылэш.

Бýндэти пïйсбым логически дä рëаљны сэмбýн ылмашыжым анжалаш.

Ылбымашыштыти пïйсбышты анчыктымашла лин кэрдэш. Тидбý гишэн попашат укэ, дä цилäок тörэш ак тол. Протыворечивлä улы.

Пýтäришбýжы—Михивыр гишэн. Михивыр Красный армишты ылын. Тýнгэ гýнъ, кыцэ тидбý кулак лин кэрдбýн? Ма гишэн тидбýм колхозгыц лыктыныт? Вэт тидбýм мондаш ак кэл: Красный армишкы кулак эргýм ак найлэп. Труйышвлäн эргýвлä вэлэ тýштый служен кэрдйт. Тýнгэ гýнъ, тýдбýм колхозгыц самын лыктыныт. Тýнгэ машаналтэш...

Кокши самын— колхоз правлэнъы. Попашат укэ, колхозныквлä лоштат худа шаман эдэмвлä улы: кулак сэмбýн кэшбýвлä, äрækäm йүаш мастервлä, яалахайвлä дä молывлäйт лин кэрдйт, дä вэт цилäонок тýхэньвлä лин ак кэртэп. Шукужок чэстный эдэмвлä ылыт. Пуры шаманвлä ылыт.

Долговын пïйсбышбýжы мä мамужына? Колхоз правлэнъыштыти ик чэстный эдэмят укэ. Нýйн цилäонок жулыквлä, пианыцäвлä, бэлый армиш-

тэй ылшывлă ылынты. Кыцэ нинбай колхоз правлэнбышкай попазэн кэрдэнйт? Кыцэ нинбай тыхаллак кодэнйт? Правлэнбышкай агыл, колхозышкыжат нинбай пырташ ак ли ылын. Йук правагайцшат нинбай карандымыла ылын. Конъешни, иктбай, ёль шукушкуы — кокты тыхэнь чуждый эдэм колхоз правлэнбышкайт пырэн кэрдэш. Цилă халлажок пырэн ак кэртэп. Тынгэ лин ак кэрт. Айыртэмбийжок мары солавлăштей. Вэт майнмай солавлăнажбы маханьвлă ылыт? Пиш изивлă. Кү махань эдэм ылымын, кышты каштмым циллёнок пайлăт. Шамак толшы, тбай колхоз правлэнбыштей эдэмвлă бэлый гвардьиштей служэнйт гайни, солашты тыйдым ак пайлэп машанэдай? Конъешни пайлăт. Тынгэ гайни, пийсейм сирбайши самынъ быштэн.

Кымшы ситбайдымаш — колхоз правлэнбыш циллэн халлажок колхозгыйц ирйектэн лыктын колтым эдэм докы — Михивыр докы, мимаш ылэш. Тидёт байлымаштей лин ак кэрт. Лач пишок орёдывлă вэлэ тэнгэ быштэт. Нинбай вэт эчэ, Михивыр докы миэнэт, ик литайр ёракам йүнйтэт, тыйштакэнок правлэнбийн засэданьым быштэнйт дай Михивырым колхозышкы пыртэнйт. Долговла быштбайш гайни, колхозышкы пырташ, колхозгыйц лыкташ общий собраныгыйц паснаок, колхозын правлэнбийок кэрдэш...

Пийсбайштей тэхэнь самынъвлă шуки ылыт. Характэрный момэнтвлäm, байлымашток ылши момэнтвлäm автор айырэн нэлэн пүэн кэртэ. Пытэри вэлэ сирбай, мыштымашыжат ак ситеи, тыйдвлэн (дай майлэннай циллённайок) тымэнъш кэлэш. Сирбайшалык пашажбай, сирбай тэнгэлмэшкайжбай, йайлвллан, пайлышблллан, писатьэльвллан анчыкталаш кэлэш ылын, нийний анчыктым сэмийн сирбай кэлэш.

Долговлан сирбайжай пыт тымэнъш майш ўдэнэ. Кэлэш гайни, практически палшыкым пуаш май кэрек кынамат йамдай ылына.

Н. И.

Лэбэдъэвлэн. Утла талашэн сирэнэт. Шайм лыдышыштэт иктбайжат ак яарэп. Тэвэш:

Луатшым и эртбайш вашталтмылан,
Халык когон тъэхнэйкэнг кэйэн.
Икшы вэциаш планым ситэримлэн,
Кокшы вэциаш планын кок ишкй
кэн.

—манын сирэт. Тидбим лыдыш манаш ак ли, тиштей рифмой уке, ритм (сэм) уке. Тидбай прозы ылэш манаш лиэш.

Тыйланэт талашэн сирбай ак кэл. Шайм лыдыш вэрэш иктбайм сирэнэт ылгэцбай, ёнъяят яараат ылын. Лыдышым сирбаймаш йактэ, сирбай тымэнъш кэлэш.

В У Й Л Ы М А Ш

Стр.

<i>С. Ширэйэв — Сола хөзүйствын 1934 ишүү итогын дэд 1934 иаш задачвлэ</i>	1
<i>Пэршут П.—Цагт йук—цэп йук</i>	3
<i>С. Петров — Граньцид оролымаш гишэн шайыштмашвлэ</i>	5
<i>Я. Апушкин дэд Г. Градов — Пүсбий анчы, кын күдэжэн пийсбий</i>	8
<i>Тъотьор Пэтр — Лопатын завот</i>	32
<i>Н. И.—Йажо паша</i>	35
<i>Родионов Кригари — Колхоз пашашкай сыйгырэм</i>	36
<i>И. Жуков — Орави тос дон шынгэ</i>	—
<i>Н. И.— „Күрэдэлмэш“</i>	38

ИИВ. № 38

Отв. ред. П. Т. Соснов.

Технический редактор Владимир Сузы.

Сдано в набор 15/I-35 г.

Подписано к печати 25/I-35 г.

Уполн. Мароблита № 77

Заказ № 492

2³/₄ печатн. листа

66000 зн. в п. л.

Формат 72X105

Тираж 400 экземп.

Типография Горно-Марийского Из-ва, Козмодемьянск, ул. Ленина, 10.

УВЭРТÄРÝМÄШ

Кырык-Мары йылмыйдон тэгэнь у книгäвлäй лыкмы ылыт:

Москвашты лыкмывлäй:

1. В. СУЗЫ *) Шайыштмашвлäй. М. Гв. 1934	65 к.
2. БОБРОВ Н. С. *) Лъотчикын балбамашбайжы. М. Гв. 1934	80 к.
3. ИГНАТЬЭВ НИК. *) Савик. М. Гв. 1934	80 к.
4. ЙАКОВЛЬЭВ А. С. *) Кого Йыл. М. Гв. 1934	75 к.
5. ФРИДМАН В. Г. *) Мадон зэмлëй кычалтэш. Наркомтажпром 1933	35 к.
6. БОЛОТЫН С., ВИНОГРАД О. В. *) Манман гигант-вланы. НКТП. 1934	95 к.
7. ДЭВАТКИН С. А. Кыцэлэн кашташ йарал корным биштэмблäй. Трансиздат. 1934	50 к.
8. ШЭСТАКОВ П. Н. Корны пашан пиш когон кэрэвлдлайжы. Тр. изд. 1934	30 к.
9. Инж. КОРОЛЬОВ А. да ПОНОФИДЬИН Г. Собла пожарвладон кырдэлмäш. НКТП.	45 к.
10. АЛЭКСАНДРОВСКИЙ А. Пүшэнгй гицэн идä монды. НКТП.	45 к.
11. ТЭНКЭЛЬ И. Шайрбигыц прэнья лыкмы пашам кынэй энэхүү олондоо. НКТП. 1934	15 к.
12. ИЛЬМЭНЬОВ С. И., СЭМÄНОВ П. К. Йылышы ииш дä миньэрал йиш ныр чышидэмдбашвлäй. С/х-гиз. 1934	35 к.
13. ОГРЫЗКО И. *) Попвлä күлән служат вара. Гаиз. 1933	50 к.
14. " " *) Рэльиги киндб шачышлан тышманылэш. Гаиз. 1934	45 к.
15. БИРҮЧОВ В. Г. *) Рэльиги дä мэдьицини. Гаиз. 1934	30 к.
16. " " *) Кäпбым, выргэмбим, порт көргбим ирэшти урдыда. Мэдгиз. 1934	12 к.
17. " " *) Тивлам пытэрйдä. Мэдгиз. 1933	12 к.
18. ЗУБКОВА Йэ. В. *) Брушной тьиф. Мэдгиз. 1933	8 к.
19. МАШКОВИЧ Р. *) Трахом цэргийц кынэй ытлымла. Мэдгиз. 1934	10 к.
20. МУСКАТ В. И. *) Йушашлык вöдбим кыцэлэй ирэмдä лүдбаштэмбим урдымла. Мэдгиз. 1934	10 к.
21. ВОЛОДАРСКИЙ П. Солаштыши общээствэный судвлäй. 1934	22 к.
22. Э. д. ЭРВИЛЬИ: Исторически вэрэмä яктэшбайрвээвлийн лыдаш пиш йарал ылыт, молывлайж когораквллайн. Изд-вы. 1934	1 т.

*) Пайлактон анжыктымы кынгäвлäй школышты тымяньший бэрээвлийн лыдаш пиш йарал ылыт, молывлайж когораквллайн.

Ти книгäвлäй Маргиз торгсэкторын магазинштэй, киосквлäштэй нэлдäй.

1935 иэш

„УСЭМ“

ЖУРНАЛЫМ

СЫЛЫДА

ЖУРНАЛ түлзэш икнэн ляктэш. ЖУРНАЛЫН номырвлэй байдэок политикий, экономикий дэй науки гишэн статьявлам пумы лиэш. Тишэц пасна романвлэй, повестьвлэй, шайышт машвлэй, лыдышвлэй, пийсыввлэй, очэрквлэй сирбиймэй лит. Критикй дэй библиографи гишэн эртбүш ивлэй годшигыц шукым пумы лиэш.

ТОКО КУШШЫ ПИСАТЬЭЛЬВЛАЛАН дэй поэтвлалан, номырвлэй байдэок, пасна лыквлам пумы лиэш. Ти лыквлашты тоно сирбийвлалан произвэдээкьивлаштым түшлэн анжыктэн пумы лиэш, кыцэлэй сирэш кэлэш дэй мам сирэш кэлэш моло, тыйдивламат анжыктымы лиэш.

Туан йылмэн ёшкэ журналтэй иктэй кодшашлык агуул. Циланок ссыльда, лыдта.

ПАЛДЫРТЫШ: кым түлзыгыц чиды срокэш ссыльмашым ак налэп.

ЖУРНАЛЫН АКШЫ:

“Х иэш . . . 9 тэнгэй.

Пэл иэш . . . 4 тэнгэй дэй 50 к.

Кым түлзэш. 2 тэнгэй дэй 25 к.

Журналын почтышты, почтой агентвлэй гач, киигэй магазинвлашты дэй подписын постарышы йори агентвлэй гач сялаш лиэш.

Жызыкток ссыльда!